

INFORME

La perspectiva de gènere en la docència

Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració

FACULTAT CPIS
Universitat Pompeu Fabra

Setembre 2014

Tània Verge (coord.), M. José González i Mariona Ferrer-Fons
Col·laboradores: Elisabet Puigdollers, Rebecca Tildesley, Eva Maccioco i Ana Sabartés

Índex

1. INTRODUCCIÓ	5
2. LA INCORPORACIÓ DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE COM A PROJECTE D'INNOVACIÓ DOCENT	6
2.1. Elements pedagògics del projecte	6
2.1.1. La referència i transmissió de coneixement	6
2.1.2. Els continguts de la docència	6
2.1.3. Estratègies educatives	7
2.2. El gènere de la Ciència Política i de la Sociologia	8
2.3. Normativa aplicable	11
2.3.1. Europa	11
2.3.2. Estat espanyol	11
2.3.3. Catalunya	12
2.3.4. Universitat Pompeu Fabra	13
3. DIAGNOSI: EL GÈNERE EN EL GRAU EN CIÈNCIES POLÍTIQUES I DE L'ADMINISTRACIÓ	14
3.1. La perspectiva de gènere en els plans docents	14
3.1.1. La referència i transmissió de coneixement	14
3.1.2. Els continguts de la docència	16
3.2. La percepció de l'alumnat	17
3.2.1. La percepció sobre l'existència de desigualtats de gènere	18
3.2.2. Plans docents, professorat i transmissió del coneixement	20
3.2.3. Continguts de la docència	24
3.2.4. Estratègies educatives	26
3.2.5. La participació en els òrgans de la universitat	30
3.3. La percepció del professorat	32
3.3.1. Referència i transmissió de coneixement	33
3.3.2. Continguts de la docència	36

3.3.3. Estratègies educatives	37
4. NOVES EINES I DIFUSIÓ DELS RESULTATS	38
4.1. Noves eines per incorporar la perspectiva de gènere a la docència	38
4.1.1. Guia docent per l'aplicació de la perspectiva de gènere a la docència – Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració	38
4.1.2. Recursos complementaris	38
4.2. Difusió dels resultats i transferència del coneixement	39
4.2.1. Presentació dels resultats	39
4.2.2. Pla de formació	40
4.2.3. Difusió institucional	40
5. CONCLUSIONS	42
6. REFERÈNCIES	45
7. APÈNDIX	48
7.1. Guió semi-estructurat dels grups de discussió amb estudiants	48
7.2. Qüestionari pels participants en els grups de discussió	49
7.3. Enquesta administrada al professorat	50
7.4. Guia docent per l'aplicació de la perspectiva de gènere a la docència – Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració	55

Índex de taules

<i>Taula 1. La rellevància de la perspectiva de gènere en els estudis de Ciència Política i Sociologia</i>	10
<i>Taula 2. Coneixement d'autors i autores</i>	20
<i>Taula 3. Accions relacionades amb la referència i transmissió de coneixement: la perspectiva de gènere a la docència.</i>	33
<i>Taula 4. Valoració de les desigualtats socials: Com creus que és la situació de les noies graduades si la comparem amb els homes en diferents àmbit socials? (percentatges)</i>	34
<i>Taula 5. Valoració de la menor presència de dones professores per gènere (percentatges)</i>	35
<i>Taula 6. Grau percebut d'incorporació de la perspectiva de gènere a la docència (percentatges)</i>	36
<i>Taula 7. Rellevància de la incorporació de la perspectiva de gènere a les assignatures impartides (percentatges)</i>	36
<i>Taula 8. Percepció del professorat sobre la participació a l'aula (percentatges)</i>	37
<i>Taula 9. Iniciativa del professorat en la cerca d'un equilibri de gènere en els treballs en grup (percentatges)</i>	37
<i>Taula 10. Ús del llenguatge no sexista en la comunicació a l'aula per part del professorat (percentatges)</i>	37

Índex de gràfics

<i>Gràfic 1. Autors i autores en les bibliografies dels plans docents (percentatges)</i>	14
<i>Gràfic 2. Distribució de les assignatures segons la proporció d'autores en la bibliografia obligatòria dels plans docents</i>	15
<i>Gràfic 3. Referències bibliogràfiques segons forma de citació (percentatges)</i>	16
<i>Gràfic 4. Professorat al Grau en Ciències Polítiques (percentatges)</i>	16
<i>Gràfic 5. Temes i epígrafs relacionats amb el gènere en el conjunt dels plans docents (percentatges)</i>	17
<i>Gràfic 6. Arguments sobre la menor presència de dones PDI a les universitats públiques (percentatges)</i>	35

Índex de quadres

<i>Quadre 1: Conseqüències transferència coneixement</i>	42
<i>Quadre 2: Conseqüències continguts docència</i>	43
<i>Quadre 3: Conseqüències estratègies educatives</i>	43

1. INTRODUCCIÓ

La igualtat de gènere està lluny de ser assolida a la UPF. L'informe *Fins on hem arribat? L'estructura de gènere a la UPF* (González et al., 2007) mostra clarament que tota la comunitat universitària (alumnat, PDI i PAS) està afectada pels biaixos de gènere. Un dels elements més importants de les polítiques d'igualtat en l'àmbit universitari és la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència. A través de la docència oferim a l'alumnat una sèrie de coneixements per entendre el món, proporcionem fonts d'autoritat acadèmica i perseguim fomentar la participació i l'esperit crític. Donat que el gènere estructura les relacions socials, no podem comprendre la complexitat dels fenòmens estudiats sense integrar aquesta variable de manera transversal en la transmissió del coneixement, els continguts de la docència i les estratègies educatives (West i Zimmerman, 1987; Connell, 2002).

Aquest estudi s'estructura al voltant de tres objectius. En primer lloc, identificar fins a quin punt s'ha incorporat la perspectiva de gènere en el Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració. En segon lloc, desenvolupar nous materials per facilitar la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència. I, per últim, conscienciar el professorat de la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en les seves estratègies docents i formar-lo per tal que pugui fer-ho adequadament. L'estudi s'ha realitzat amb mètodes mixtes d'investigació que combinen tècniques quantitatives i qualitatives, fet que ens ha permès copsar la sensibilització de la nostra comunitat universitària més immediata (professorat i alumnat de la Facultat de Ciències Polítiques i Socials) amb la igualtat de gènere i la seva valoració de la perspectiva de gènere com a eina per entendre i interpretar tant la societat com el coneixement.

Per a la realització de l'estudi s'ha comptat amb un Ajut PLAQUID (Modalitat B: projectes d'investigació educativa, estudi i anàlisi) de la convocatòria del CQUID del 2013. Volem agrair especialment al Degà de la Facultat de Ciències Polítiques i Socials, David Sancho, i a la Directora del Departament de Ciències Polítiques i Socials, Clara Riba, no només la seva col·laboració entusiasta sinó el ferm compromís amb la incorporació de la perspectiva de gènere com un eix de millora de la docència del Grau. Agraïm també a la Secretària de la Facultat de CPIS el suport prestat en el transcurs de l'estudi i volem igualment reconèixer la tasca realitzada en la recollida de dades i elaboració de materials per part de les col·laboradores Elisabet Puigdollers, Rebecca Tildesley, Eva Maccioco i Ana Sabartés. *Last but not least*, agraïm especialment la participació del professorat de la Facultat de CPIS en l'enquesta realitzada així com de l'alumnat en els grups de discussió, a qui garantim la més absoluta confidencialitat i anonimat de les respostes.

La resta de l'informe s'organitza de la següent manera. El segon apartat justifica la incorporació de la perspectiva de gènere com a projecte d'innovació docent i recull la normativa internacional, espanyola i catalana que estableix l'obligació d'adoptar aquesta estratègia a la docència universitària. El tercer apartat presenta la diagnosi realitzada en el Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració. El quart apartat fa balanç dels principals resultats de l'estudi. El cinquè presenta les noves eines docents creades per l'equip de l'estudi i el pla de difusió dels resultats. Finalment, el sisè apartat de l'informe conclou.

2. LA INCORPORACIÓ DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE COM A PROJECTE D'INNOVACIÓ DOCENT

2.1. Elements pedagògics del projecte

Aplicada a la docència, la perspectiva de gènere suposa una anàlisi reflexiva que permeti identificar possibles biaixos de gènere i els elimini. Aquest esforç afecta tot el disseny d'una assignatura, incloent els continguts de les unitats docents, el tipus d'exemples utilitzats, el llenguatge, les fonts emprades, la definició de les competències i el seu mètode d'avaluació, així com la forma de fer participar l'alumnat. La incorporació de la perspectiva de gènere és, doncs, un procés. L'èxit en la seva incorporació és el resultat d'un cúmul de reflexions i canvis en tres àmbits d'actuació fonamentals: (i) la referència i transmissió de coneixement; (ii) els continguts de la docència; i (iii) les estratègies educatives (UAB, 2006).

2.1.1. La referència i transmissió de coneixement

Partint de l'escassa presència de les dones entre el PDI, la representació simbòlica de la carrera científica en l'imaginari de l'alumnat és bàsicament masculina. Sens dubte, no constitueix per a les alumnes un estímul gens atractiu per iniciar-se en aquesta carrera, ja que s'evidencia que no es tracta d'un objectiu gaire assolible. Les alumnes no només compten amb menys referents entre el professorat sinó que la nostra pràctica docent els pot reforçar la percepció que l'autoritat acadèmica és bàsicament masculina (Targan, 1996). En aquest cas, el biaix de gènere incideix en el sexe dels autors o autores que proporcionem com a referències en el marc de la nostra assignatura. Si les posicions d'autoritat en el coneixement s'atorguen als homes i se citen més en les bibliografies dels programes de les assignatures, les dones desapareixen com a referent de coneixement i se'ls acaba atorgant menys autoritat també com a professores (Martin, 2013). A dia d'avui no és cert que no es puguin trobar treballs publicats per dones amb una qualitat com a mínim semblant als autors homes que hem tendit a incorporar en les bibliografies de les assignatures (Maliniak et al., 2013; Lake, 2013). Sovint, el biaix de gènere en les citacions s'explica pels estereotips de gènere i les xarxes socials "generitzades" del propi professorat (Mansbridge, 2013). Cal, per tant, revisar i actualitzar els llistats de referències per evitar el "gender gap", un aspecte que varies revistes acadèmiques estant ja exigint com a requisit per a l'acceptació final d'un article.

2.1.2. Els continguts de la docència

Incorporar la perspectiva de gènere a la docència no vol dir afegir un tema al final de l'assignatura dedicat a les dones o a l'estudi del gènere (Alonso i Lois, 2014). En tant que estratègia transversal, suposa, de fet, incorporar-la a les aportacions teòriques i metodològiques que revisem des del principi fins al final del curs. Quan elaborem el pla docent de la nostra assignatura és important que ens plantejem quins continguts i mètodes prioritzem i si aquestes prioritats reflecteixen les necessitats, interessos i

experiències d'homes i dones. Cal recordar que la perspectiva de gènere no se centra en temes de dones sinó en la igualtat entre homes i dones. D'una banda, per tal de comprometre's de manera efectiva amb la igualtat entre dones i homes és fonamental que siguem capaços de transmetre i de discutir amb l'alumnat quines són les causes (socials, econòmiques, culturals, etc.) que expliquen i quins són els agents que perpetuen la desigualtat. D'altra banda, sense incorporar la categoria gènere a les anàlisis les conclusions seran molts cops errònies ja que s'invisibilitzarà la diferent repercussió o els diferents condicionants que homes i dones experimenten (Elison, 1997; Lovenduski, 1998). Cal evitar també caure en generalitzacions que oculten el fet que homes i dones són subjectes sociohistòrics (Moreno, 1986; Lledó, 1992). Així mateix, des dels estudis del gènere i la teoria feminista s'han posat en qüestió molts conceptes com ara els de ciència, poder, individu o Estat (Castells, 1996). No incorporar les seves aportacions suposa negligir l'evolució de part del camp científic actual, especialment aquell més crític amb la desigualtat de gènere (vegeu Waylen et al., 2013).

2.1.3. Estratègies educatives

Tot i la progressiva feminització dels estudis a la UPF s'observa, en general, que més enllà de la proporció de nois i de noies a les aules, els primers tendeixen a tenir una participació més activa, com veurem més endavant en aquest estudi. Aquest no és un fenomen exclusiu de la UPF. Estudis internacionals han demostrat que els homes participen més que les dones en una ràtio de 3 a 1. També responen a les preguntes i participen en els debats de manera més assertiva i amb més rapidesa. D'altra banda, alguns estudis demostren que les alumnes tendeixen a ser interrompudes amb més freqüència pels seus companys o que les aportacions fetes per dones en el debat s'atribueixen a homes. És evident que aquestes dinàmiques, que provenen ja dels instituts, disminueixen la confiança de les dones en les seves habilitats intel·lectuals¹. Des de l'àmbit de la sociologia s'ha demostrat que les dones són educades en rols més passius en comparació a la socialització que reben els homes (Lightbody et al., 1995; Lloyd i Duveen, 1992; Roger i Duffield, 2000). Els efectes persistents de la socialització en rols de gènere contribueix a generar una "ideologia inconscient de dominació masculina" a l'esfera pública. La universitat pot ser, doncs, un dels agents que combati aquests estereotips i que ajudi les dones a alliberar-se'n. Recordem que els estereotips no només fixen rols sinó que reflecteixen relacions de poder. El professorat té a les seves mans contribuir a modificar aquestes pràctiques discriminatòries. Cal recordar també que el llenguatge contribueix a perpetuar els estereotips de gènere, sent una dinàmica generalitzada la construcció i/o personalització de l'actor en subjectes masculins (Eichler, 1988; Sanahuja, 2007).

¹ Podeu consultar els següents enllaços:

<http://www.invitationaleducation.net/journal/v21p35.htm>

<http://www.columbia.edu/cu/tat/pdfs/gender.pdf>

<http://www.niu.edu/assessment/committees/CAN/PresentationsPapersArticles/Studentinvolveme ntinassessment.pdf>

2.2. El gènere de la Ciència Política i de la Sociologia

La incorporació de la perspectiva de gènere o *gender mainstreaming* als estudis de Ciència Política i Sociologia no és una reivindicació nova ni local. Són nombroses les revistes internacionals que inclouen estudis específics sobre aquesta matèria, entre d'altres: *American Political Science Review*; *PS: Political Science & Politics*; *Politics & Gender*; *Annual Review of Political Science*; i *Teaching Sociology*. De fet, ja fa més de dues dècades, que l'*American Political Science Association* (APSA) va comissionar un informe sobre com hauria de progressar la disciplina, l'anomenat "Wahlke report" (Wahlke, 1991). La cinquena recomanació d'aquest informe exposava el següent:

"That the character and implications of *ethnic, gender and cultural diversity and the international and transnational dimensions* of particular problems and policies be addressed in all relevant courses – 'main-streamed', in the pedagogical vernacular – not treated as separate and unique problem to be dealt with in a particular course or two by a particular faculty member" (Wahlke 1991: 53, èmfasi en el text original).

La incorporació de la perspectiva de gènere al Grau en Ciències Polítiques suposa donar compliment, doncs, a aquesta recomanació i ens converteix en un departament pioner. Com ens recorda Atchison (2013: 233), "It is crucial that powerful political science departments 'buy-in' to gender mainstreaming. These are the departments that, by virtue of position, set the tone for what is and is not an acceptable field of inquiry in the discipline".

Una docència "cega" al gènere implica, d'una banda, que l'alumnat és incapaç de reconèixer la desigualtat entre dones i homes encara existent en els àmbits familiar, social, econòmic i polític i, per tant, no sap reflexionar sobre quines són les seves causes i conseqüències ni sobre quins instruments d'acció pública contribueixen a combatre-la (Lovenduski 1998: 339). Impedeix també que l'alumnat pugui reconèixer l'expressió d'aquestes desigualtats en la vida quotidiana o en el món laboral i fa que les assumeixi com a fets inevitables que només milloren amb el pas del temps (Lyle-Gonga 2013; Grüber, 2011). D'altra banda, les contribucions fetes per dones acadèmiques als diferents àmbits de la ciència política i la sociologia tenen poc pes, en general, en els plans docents de les assignatures que impartim. Si l'autoritat del coneixement que proporcionem és fonamentalment masculina, els i les estudiants es queden sense referents femenins i s'envia el senyal que és més difícil per a les dones treballar en les nostres disciplines (Casasse i Bos, 2013). No és casual que en els estudis de doctorat, la presència de les dones sigui més baixa que la dels homes. D'altra banda, la concepció binària del gènere continua sent construïda i reproduïda en l'àmbit acadèmic, sent altament problemàtica a causa de l'atribució de judicis i valors diferenciats. Així, l'alumnat concedeix menys autoritat a les professores ja que l'autoritat ha quedat definida com intrínsecament masculina (Kantola, 2008).

Una docència que incorpora la perspectiva de gènere permet identificar els efectes diferenciats que determinats fenòmens i polítiques públiques tenen sobre els homes i les dones així com analitzar l'impacte de la intersecció de diferents eixos de desigualtat (gènere, classe social, ètnia, sexualitat...). Es tracta doncs d'una docència que no només estimula el pensament crític de l'alumnat sinó que millora la seva capacitat d'anàlisi i intervé en algunes actituds i comportaments adquirits que reproduïxen els rols de gènere (Carpenter, 2007; Matthes, 2013). Identificar les normes i els rols de gènere

subjacents a la societat, la política i l'economia són fonamentals per problematitzar i posar en qüestió els patrons de socialització desigualtaris (Lyle-Gonga 2013; Grüber, 2011). Així mateix, incloure les perspectives i experiències de les dones i reconèixer les seves contribucions té el potencial d'apropar la disciplina a les estudiants. Aquest apoderament pot ajudar les dones a subvertir les dinàmiques de poder i estatus de l'arena política i encoratjar-les a inserir-se professionalment a les institucions acadèmiques (Casesse i Bos, 2013).

El *gender mainstreaming* també comporta nombrosos beneficis per al professorat. D'una banda, els permet ser conscients del "curriculum ocult" que sovint presenten tant la ciència política com la sociologia així com reconèixer que la històrica desigualtat de gènere també ha comportat la pròpia conceptualització de la política (Matthes, 2013: 237). De fet, allò que es concep com a coneixement legítim és el resultat d'un sistema de relacions de poder entre diferents categories socials, entre elles el sexe/gènere (cf. Grüber, 2011: 7). Incorporar la perspectiva de gènere a la docència també facilita la familiaritat del professorat amb les contribucions epistemològiques, teòriques i empíriques de la literatura produïda pels estudis de gènere en les nostres disciplines (Tolleson-Rinehart i Carroll, 2006: 512), fet que permetria millorar tant la diversitat com la qualitat de les assignatures que impartim (Mertus, 2007). El *gender mainstreaming* permet al professorat evitar cometre errors importants en l'anàlisi dels fenòmens polítics i socials (Carpenter, 2007). Per últim, però no menys important, la perspectiva de gènere ens proporciona una eina potent per combatre les "injustícies flagrants i urgents de la nostra democràcia", com és el cas de la desigualtat de gènere, d'acord amb la tradició tant de la Sociologia com de la Ciència Política (Matthes, 2013: 238). La Taula 1 resumeix la rellevància del *gender mainstreaming* en els estudis de Ciència Política i Sociologia.

Taula 1. La rellevància de la perspectiva de gènere en els estudis de Ciència Política i Sociologia

Els problemes de la ceguesa al gènere	Impactes positius del gènere <i>mainstreaming</i> Estudiants	Impactes positius del gènere <i>mainstreaming</i> Professorat
<p><i>Manca d'auto-crítica</i></p> <p>“Gender mainstreaming in the discipline of political science means recognizing, too, that the boundaries of the discipline itself are configured by gender. What counts as politics has a gendered history” (Lovenduski, 1998).</p>	<p><i>Reconeixement</i></p> <p>“Mainstreaming is a transition from male-dominated curriculum to a more gender-balanced curriculum that better reflects the improved status of women in society” (Lyle-Gonga, 2013: 209).</p>	<p><i>Combatre la ceguesa al gènere</i></p> <p>“Recognize that what counts as politics has a gendered history” (Matthes 2013: 237).</p>
<p><i>Error d'anàlisi</i></p> <p>“The inclusion of gender as an analytical and theoretical concept is essential for understanding political outcomes” (Carpenter, 2007).</p>	<p><i>Feminització de la professió</i></p> <p>“Gender mainstreaming might well lead to a virtuous feedback loop in which the presence of gender in political science education leads to more women in the profession” (Atchison, 2013).</p>	<p><i>Pluralitat i interseccionalitat</i></p> <p>“Legitimate knowledge is the result of complex power relations among various social categories, such as class, race, gender/sex, etc.” (Tolleson-Rinehart i Carroll 2006: 512).</p>
<p><i>Auto-complaença</i></p> <p>“Political science is not a field with the luxury of answering only to the career demands of the Ivory Tower” (Matthes, 2013: 238).</p>	<p><i>Cultura política i participació</i></p> <p>“Political science courses shape both male and female students’ perceptions of women’s appropriate roles in the political arena. As a result, political science plays a very important role in undergraduate education – one that has the potential to impact more broadly civic and political culture” (Cassese i Bos, 2013).</p>	<p><i>Compromís</i></p> <p>“Political science is a discipline with history and obligation of addressing the pressing injustices of our democracy. And gender mainstreaming remains one very good way to continue that tradition” (Matthes, 2013: 238).</p>
<p><i>Invisibilització i estereotips</i></p> <p>The ways in which politics is defined impact upon supervision, seminars and the courses on offer. Non-events might be a form of discrimination – for example certain topics might not be considered for undergraduate, graduate or PhD theses – which reinforce the stereotypical image of the political scientist: men symbolize expertise through their masculinity” (Kantola, 2008).</p>	<p><i>Capacitat de transformació social</i></p> <p>“In order to change attitudes toward gender, gender must be seamlessly integrated into core courses and introduced in such ways that promote equality” (Lyle-Gonga, 2013).</p>	<p><i>Qualitat de la docència</i></p> <p>“A reluctance to come to terms with notions of gender may cause important mistakes in the analysis of politics” (Lovenduski, 1998).</p>

2.3. Normativa aplicable

La incorporació de la perspectiva de gènere a la docència universitària ve avalada per nombroses disposicions d'abast català, estatal i europeu.

2.3.1. Europa

L'*Action Plan of the Women and Science Unit* (1999) estableix la necessitat de promoure la igualtat de gènere en tres nivells: (i) Fomentar la participació de les dones en el coneixement científic; (ii) Revisar la visió androcèntrica del coneixement que molt sovint ha negligit determinats àmbits i desenvolupaments científics; i (iii) Adreçar el dèficit de coneixement sobre les particularitats del col·lectiu dones i evitar donar a les problemàtiques del col·lectiu homes un caràcter universal.

En el context de transició cap a l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior, la reforma impulsada pel Pla Bolonya incorporava el mandat d'incloure els estudis de gènere en la docència i recerca universitàries (Kortendiek, 2011). En aquesta línia, el Consell de Ministres d'Educació, en el Comunicat de Berlín de 2003, instà els estats membres a reduir la desigualtat de gènere mitjançant la reorganització dels graus.

El VIIè Programa Marc (2007-2013) europeu manté la mateixa perspectiva i realitza una aposta per la inclusió de la igualtat de gènere en l'activitat científica en cada un dels seus quatre programes específics. A més, desenvolupa un marc d'accions per reforçar el paper de les dones i la dimensió de gènere en la investigació científica.

2.3.2. Estat espanyol

A Espanya, l'article 14 de la Constitució espanyola reconeix el dret a la no-discriminació: "Els espanyols són iguals davant la llei, sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social". De manera específica, la LO 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, estableix en l'article 25, que "en l'àmbit de l'educació superior, les Administracions públiques, en l'exercici de les seves competències, fomentaran l'ensenyament i la recerca sobre el significat i l'abast de la igualtat entre dones i homes. En particular, i amb tal finalitat, les Administracions públiques promouran: (i) La inclusió, en els plans d'estudi, l'ensenyament en matèria d'igualtat entre dones i homes; (ii) La creació de postgraus específics; i (iii) La realització d'estudis i recerques especialitzades en la matèria i la incorporació dels aspectes de gènere en els estudis i estadístiques que es realitzin.

D'altra banda, la LO 4/2007, de 12 de abril, que modifica la LO 6/2001, de 21 de desembre d'Universitats, recalca al Preàmbul que les universitats han de respectar la igualtat entre homes i dones i que han d'establir procediments que permetin assolir la paritat en els òrgans de representació i una participació més elevada de les dones als grups de recerca, recomanant la creació de programes específics sobre la igualtat de gènere. Així mateix, el Títol IV recull que la Conferència General de Política Universitària coordinarà i farà el seguiment d'informes sobre la aplicació del principi

d'igualtat de dones i homes a la universitat. La LOU també declara el dret dels i de les estudiants a rebre un tracte no sexista.

2.3.3. Catalunya

L'Estatut d'autonomia de Catalunya (2006), en el capítol I art.19 s'assumeix que les dones tenen dret al lliure desenvolupament de llur personalitat i capacitat personal i tenen dret a participar en condicions d'igualtat d'oportunitats amb els homes en tots els àmbits públics i privats. En el capítol V art.41 del Principis rectoris s'indica que els poders públics han de garantir el compliment del principi d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes en l'accés a l'ocupació, la formació, la promoció professional, etc. També indica que els poders públics han de garantir la transversalitat en la incorporació de la perspectiva de gènere en totes les polítiques públiques i que aquestes han de fomentar el reconeixement del paper de les dones en els àmbits cultural, històric, social i econòmic. L'Estatut estableix així la integració activa de la dimensió de gènere en l'elaboració i l'aplicació de totes les accions i polítiques que duguin a terme tots els poders públics catalans.

La Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'Universitats de Catalunya en el seu article 3.h assenyala que és un objectiu del sistema universitari català impulsar la millora de la docència i la contribució a l'aprenentatge al llarg de la vida, per a millorar la cohesió social, la igualtat d'oportunitats i la qualitat de vida. Així mateix, en la disposició addicional vuitena, sobre la perspectiva de gènere recalca que "les universitats han de promoure accions per a assolir la igualtat d'oportunitats entre homes i dones en tots els àmbits universitaris".

Des de l'any 2005, el Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya té entre els seus objectius sensibilitzar la comunitat educativa en la perspectiva de gènere i, amb aquest efecte, inclou tot un seguit d'actuacions. El Pla estratègic de polítiques de dones de 2012-2015 té entre els seus objectius la igualtat de gènere com a eix transversal de tota la societat i la visibilització del talent femení. Aquest objectius s'han de dur a terme a partir de la cooperació inter-institucional, entre d'altres, amb les universitats i centres de recerca.

El Pla de recerca i innovació de Catalunya (2010-2013) inclou també, com una de les accions prioritàries, el foment de la igualtat d'oportunitats d'homes i dones a la ciència a fi que les perspectives d'acció i promoció de les dones estiguin al mateix nivell que les dels homes i la promoció de l'associació de dones científiques i investigadores.

El Decàleg per als Plans d'Igualtat d'Oportunitats entre dones i homes a les universitats (2013) elaborat per la Comissió Dona i Ciència del Consell Interuniversitari de Catalunya (CIC), conté com a tercera recomanació, la introducció de la perspectiva de gènere en la docència. Aquesta recomanació inclou les següents accions:

1. Incloure la perspectiva de gènere en el plantejament curricular i en el seu desenvolupament docent. En concret, cursos específics, assignatures i seminaris, així com i pel què fa a materials, disposar d'un banc de docència.

2. Promoure la perspectiva de gènere com a competència transversal en els estudis universitaris.
3. Facilitar en cada estudi exemples de bones pràctiques en aquest terreny, a nivell internacional, fins i tot elaborar un pla per a cada estudi.
4. Incloure la perspectiva de gènere en les avaluacions del professorat que realitza l'alumnat.
5. Analitzar els temes d'igualtat pel què fa al professorat de cada estudi.
6. Promoure que les pràctiques en empreses i les accions que portin a terme les unitats corresponents d'orientació i inserció laboral de les universitats tinguin en compte la perspectiva de gènere i la igualtat d'oportunitats.

2.3.4. Universitat Pompeu Fabra

No només el marc legal vigent europeu, estatal i autonòmic obliga a incorporar la perspectiva de gènere en la docència a les universitats sinó que la UPF compta amb el Pla d'Igualtat Isabel de Villena. El primer dels cinc eixos que estructura aquest Pla està adreçat a la visualització i sensibilització, establint com a mandat de la Universitat la promoció activa de la igualtat entre dones i homes. La incorporació de la perspectiva de gènere a la docència és també una de les accions prioritàries de la Xarxa Vives, la xarxa d'universitats de parla catalana en què s'integra la UPF.

3. DIAGNOSI: EL GÈNERE EN EL GRAU EN CIÈNCIES POLÍTiques I DE L'ADMINISTRACIÓ

En la realització de la diagnosi s'han utilitzat mètodes mixtes d'investigació que combinen tècniques d'anàlisi quantitativa i qualitativa. En primer lloc, s'han examinat els plans docents de totes les assignatures incloses en el Grau en Ciències Polítiques. En segon lloc, s'han realitzat grups de discussió amb alumnes de diferents cursos del Grau. Per últim, s'ha comptat amb l'opinió del professorat. Es va administrar una enquesta online a tot el professorat amb docència al Grau. A continuació es presenten els resultats obtinguts amb cadascuna de les diferents tècniques de recollida de la informació.

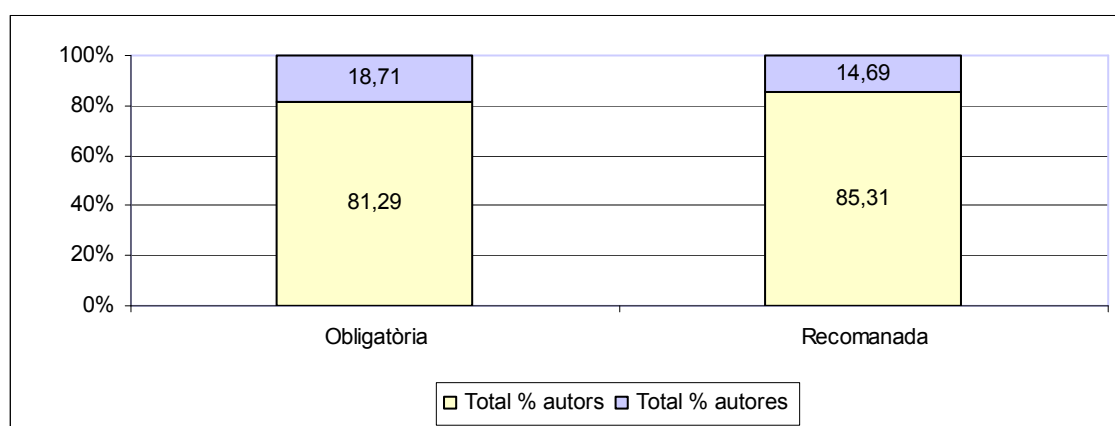
3.1. La perspectiva de gènere en els plans docents

Per avaluar la incorporació de la perspectiva de gènere al Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració s'ha realitzat, en primer lloc, una anàlisi dels plans docents a partir d'una sèrie d'indicadors relacionats amb la referència i transmissió del coneixement, els continguts de la docència i les estratègies educatives. S'han analitzat les 64 assignatures impartides en el Grau durant el curs acadèmic 2013-2014.

3.1.1. La referència i transmissió de coneixement

Com es pot veure en el Gràfic 1, hi ha un clar biaix androcèntric en la transmissió del coneixement en el conjunt d'assignatures del Grau en Ciències Polítiques. El 81 per cent de les referències incloses en la bibliografia obligatòria i el 85 per cent de les referències de la bibliografia recomanada tenen homes com autors.

Gràfic 1. Autors i autores en les bibliografies dels plans docents (percentatges)

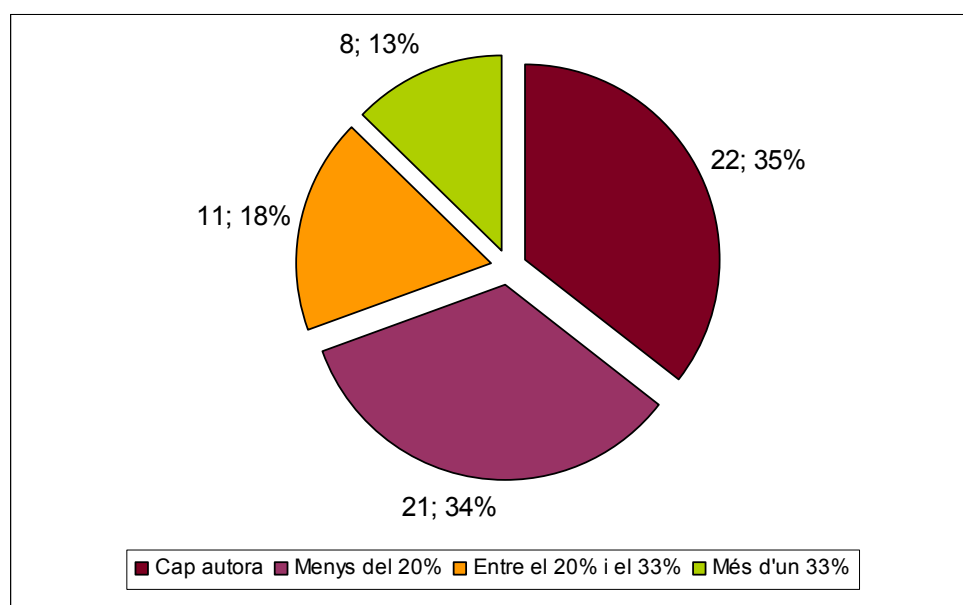

Font: Elaboració pròpia a partir dels plans docents del Grau en Ciències Polítiques.

A més, tal com mostra el Gràfic 2, més d'un 35 per cent dels plans docents no inclouen cap dona en els llistats de literatura obligatòria o recomanada i el 34 per cent dels plans docents tenen menys d'un 20 per cent de dones autores en llur bibliografia. En 11

assignatures, aquest percentatge augmenta a una proporció d'entre el 20 per cent i el 33 per cent d'autores. Només en 8 de les 64 assignatures impartides al Grau, el percentatge d'autores és superior al 33 per cent. Cal destacar, a més, que 7 d'aquestes 8 assignatures on es troba un equilibri més gran en el volum d'autors i autores referenciats són impartides per professores.

Gràfic 2. Distribució de les assignatures segons la proporció d'autores en la bibliografia obligatòria dels plans docents

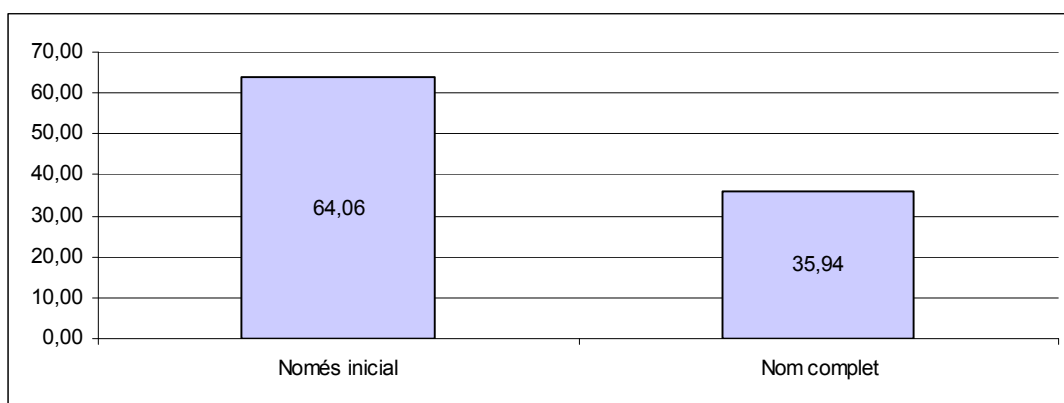

Font: Elaboració pròpia a partir dels plans docents del Grau en Ciències Polítiques.

Una greu conseqüència d'aquest biaix en la bibliografia recomanada dels plans docents és que el professorat de CPIS contribueix a que la Biblioteca de la UPF estigui infradotada d'obres publicades per autores o d'investigacions en els estudis del gènere. Per tant, quan algun/a alumne/a vol realitzar un treball sobre un tema relacionat amb el gènere troba dificultats per aconseguir fonts bibliogràfiques suficients i es veu incentivat/da a canviar de tema o pot pensar que el tema triat no era prou rellevant. Simultàniament, la pràctica estesa d'acompanyar el cognom de la inicial del nom de les fonts citades, però no el nom sencer, oculta la presència de les dones entre els referents d'autoritat. Com es pot veure en el Gràfic 3, gairebé dues terceres parts de les assignatures del Grau en Ciències Polítiques només proporcionen en el seu pla docent la inicial del nom dels autors i autores inclosos en la bibliografia.

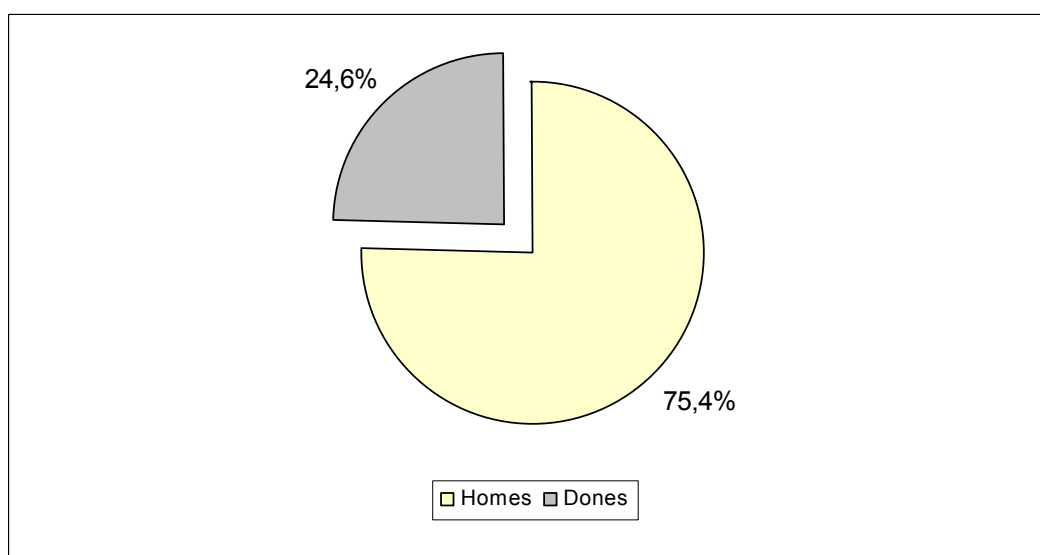
Tots aquests biaixos tenen un fort impacte simbòlic per als i les estudiants. De manera no intencionada, estem transmeten als nois i noies que la Ciència Política i la Sociologia són camps d'estudi bàsicament desenvolupats per homes. És a dir, es perpetua l'estereotip que els homes són el referent del coneixement científic. Aquest impacte simbòlic s'agreuja amb un altre element: menys del 25 per cent de la planta de professorat del Grau està conformada per dones, com es pot veure al Gràfic 4. El missatge que reben els nostres estudiants és evident: la sortida professional de recerca i docència acadèmica universitària és més masculina que femenina.

Gràfic 3. Referències bibliogràfiques segons forma de citació (percentatges)

Font: Elaboració pròpia a partir dels plans docents del Grau en Ciències Polítiques.

Gràfic 4. Professorat al Grau en Ciències Polítiques (percentatges)

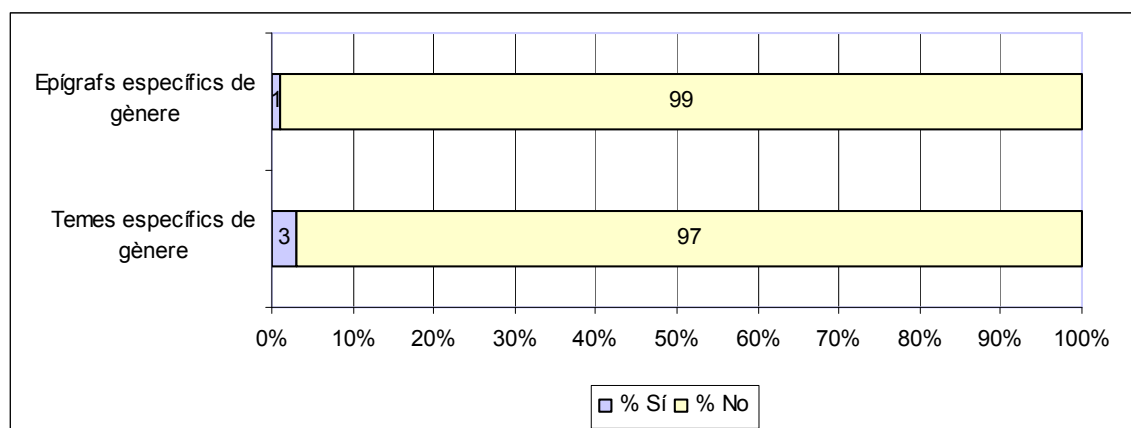
Font: Elaboració pròpia a partir dels plans docents del Grau en Ciències Polítiques. Curs 2013-2014.

3.1.2. Els continguts de la docència

De les 64 assignatures analitzades, només 6 contenen en el seu pla docent algun tema o epígraf relacionat amb el gènere, en total menys d'un 10 per cent del total d'assignatures del Grau. Globalment, com es mostra al Gràfic 5, del conjunt de temes de tots els plans docents, només el 3 per cent feia referència a alguna temàtica relacionada amb el gènere. En el cas dels epígrafs o sub-temes, el percentatge cau a l'1 per cent.

Pel que fa al conjunt d'assignatures, el Grau en Ciències Polítiques de la UPF només en té una que treballi de manera específica la temàtica de gènere. Aquest fet és especialment greu, sobretot tenint en compte que el nostre grau combina els estudis de Ciència Política i de Sociologia. Es tracta d'una assignatura optativa de 3er/4rt curs (Gènere i Família).

Gràfic 5. Temes i epígrafs relacionats amb el gènere en el conjunt dels plans docents (percentatges)

Font: Elaboració pròpia a partir dels plans docents del Grau en Ciències Polítiques.

3.2. La percepció de l'alumnat

Per aprofundir en la percepció dels estudiants, s'han realitzat diferents grups de discussió amb estudiants de segon, tercer i quart curs del Grau. Es va descartar l'alumnat de primer curs perquè encara no tenen prou perspectiva per avaluar fins a quin punt s'incorpora la perspectiva de gènere a la docència. Cada grup de discussió va tenir una durada de 90 minuts. Els grups de discussió van ser enregistrats en vídeo i van tenir lloc en una aula especial del Campus de Poblenou de la UPF durant els mesos de gener i febrer de 2014. Van ser moderats per dues de les professores responsables de l'estudi (Tània Verge i Mariona Ferrer-Fons). El guió semi-estructurat dels grups de discussió pot consultar-se a l'apèndix 8.1.

Pel que fa a la composició dels grups, dos dels grups van ser mixtes, amb la participació de noies i nois, i el tercer va ser no mixte (només noies), amb l'objectiu d'avaluar si la composició dels grups afectava la discussió (dinàmiques, temes a debatre...). En el cas dels grups mixtes, es van convocar 10 estudiants (5 nois i 5 noies), tot i que la composició final va dependre de l'assistència dels estudiants el dia de la reunió:

- 15 de gener, grup de discussió 2n curs, mixte (1 noi, 5 noies)
- 23 de gener, grup de discussió 3er/4rt curs, mixte (5 nois i 3 noies)
- 11 de febrer, grup de discussió 2n curs, no mixte (4 noies)

La crida a la participació es va realitzar a través del Campus Global, mitjançant cartells a la porta de les classes i recordatoris per part del professorat amb docència durant el segon trimestre del curs 2013-2014. En la convocatòria dels grups es va utilitzar la "deception"; és a dir, no s'anunciava obertament la temàtica concreta que es tractaria per tal de prevenir l'auto-selecció dels estudiants i per evitar el biaix de desitjabilitat social en les respostes. La convocatòria deia el següent:

"La Facultat de Ciències Polítiques convida els i les estudiants de segon, tercer i quart curs a participar en uns grups de discussió per a tractar diversos aspectes de millora dels estudis de Ciències Polítiques, centrant-se especialment

en els valors i actituds que es transmeten a través de la docència (participació, igualtat de gènere, relació entre professorat i estudiants, etc.). El grup tindrà una durada d'una hora i mitja aproximadament. Es realitzaran al migdia, motiu pel qual durant la sessió es proporcionaran entrepans i refrescos. La vostra participació és absolutament essencial per l'èxit d'aquest estudi i per identificar els elements a millorar del Grau. A més, us permetrà conèixer de primera mà com funcionen els grups de discussió, una tècnica molt valuosa en anàlisis qualitatives”.

Com a mostra d'agraïment i incentiu a la participació, entre els participants de cadascun dels grups de discussió es va sortejar un val de 50€ de l'ABACUS. Tenint en compte que els grups estaven conformats per alumnat del Grau, es va aprofitar, un cop acabada la sessió, perquè els estudiants poguessin preguntar-nos dubtes sobre la realització dels grups de discussió. D'aquesta forma, l'experiència com a participants els proporcionava aprenentatge de primera mà.

3.2.1. La percepció sobre l'existència de desigualtats de gènere

És freqüent, amb la tècnica dels grups de discussió, començar la reunió amb una pregunta molt genèrica que permeti tant trencar el gel com ubicar-se en el tema que es discutirà, sense tractar-lo encara de manera directa. Els tres grups de discussió van iniciar-se doncs amb una d'aquestes preguntes genèriques, en concret, els preguntàrem sobre la seva percepció general sobre la desigualtat de gènere dins i fora de la universitat. En un primer moment, l'opinió més estesa, tant entre nois com noies, és que ja no existeixen les desigualtats de gènere o que, en tot cas, són menys greus que en el passat. I de fet, algunes noies, manifesten que no se senten objecte de discriminació:

Nosaltres ja hem nascut en una època que representa que està tot més canviat. Vull dir, jo és impensable...que succeeixin coses de l'època de Franco o discriminacions de gènere. Jo ja no m'ho puc imaginar, però en canvi les nostres mares...(Noia, 2on curs, no mixte)

En alguns àmbits si que n'hi ha encara però, ni a classe, ni a la universitat, ni cap lloc, al menos, jo no ho he notat en la meva pell. (Noia, 2on curs, no mixte)

Com que les més flagrants ja no hi són o no són tant visibles, a vegades no en som tan conscients. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Tot i així, a mesura que avança la conversa entre els participants del grup, van sorgint exemples de desigualtat de gènere en aspectes molt diversos. També hi ha molt consens en què, si bé potser viuen en un ambient on les desigualtats no són palpables a primera vista, la universitat no els dona les eines per prendre'n consciència. Posen com exemple la infra-representació de les dones en la política, la imatge que s'ofereix de les dones a la publicitat o la falta de suport i projecció pública de les dones esportistes.

Jo no m'he sentit mai (discriminada) per ser dona...no m'han discriminat dintre la uni...però per exemple això dels càrrecs polítics mmmhh...la majoria dels líders més importants són homes. (Noia, 2on curs, no mixte)

No ves mucha diferencia porque no habías pensado, pero ahora que empiezas a pensarlo a lo mejor ves que sí hay más diferencias. (Noia, 2on curs, no mixte)

Des del meu punt de vista sí que hi ha desigualtat de gènere en tant que tu mires el món polític i hi ha més homes que dones. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

En molts àmbits per ara en l'esport et tracten diferent, moltes periodistes o així per exemple [...] han de tenir un bon físic. (Noia, 2on curs, no mixte)

A mesura que avança la discussió, ja incorporen desigualtats de l'esfera privada i els seus efectes en l'esfera pública. Es parla de la divisió del treball a dins i fora de la llar, la diferència de sous per una mateixa feina, la major dificultat d'accés de les dones als alts càrrecs i la pressió estètica.

I en els sous crec que hi ha molta diferència. (Noia, 2on curs, no mixte)

Con el agravante que la mujer ha salido de casa al mercado laboral, que sí es un adelanto si dejas las tareas del hogar, pero el problema es que no, aumenta la carga laboral. (Noia, 2on curs, mixte)

Resulta quasi innegable ara mateix que les oportunitats o l'atenció que es presta a homes i dones en les carreres professionals i relacions socials no són les mateixes. (Noi, 2on curs, mixte)

La mujer tiene que ser delgada, guapa, con el pelo de una manera, ir siempre maquillada y arreglada, llevar sujetador siempre y llevar no se qué... vale, no es el mismo estereotipo de antes, ha cambiado pero es un estereotipo igual de agresivo contra la mujer. (Noia, 2on curs, mixte)

Aquest fet els fa pensar en l'existència d'un sistema de desigualtat, alguns participants el defineix com "un sistema de poder", i la resta en fan una anàlisi menys teòrica però tothom accepta el fet que la desigualtat persisteix amb noves formes, a vegades més subtils, i que està en consonància al sistema polític actual de democràcia representativa liberal i el model econòmic dominant:

Que hay una diferencia de poder real entre hombres y mujeres en nuestra sociedad es porque hay para empezar un sistema de poder, un sistema de autoridad. (Noi, 2on curs, mixte)

És una evidència que es respira a tot arreu aquesta desigualtat i que a més a més és una mateixa desigualtat que fa 50 anys però transformada amb la societat en què vivim ara en plena democràcia. (Noi, 2on curs, mixte)

Estan d'acord amb la idea que la socialització és la que permet reproduir aquestes desigualtats i alhora difondre la idea que aquestes desigualtats són inexistents o "normals". També hi ha força acord sobre l'existència d'una voluntat social de canvi, es valoren positivament els avenços aconseguits i es confia en el canvi generacional.

Ja el procés de socialització no és el mateix i per tant els camins que segueixen no poden ser els mateixos [...] la pròpia educació que hem anat rebent ens ha anat diferenciant. (Noi, 2on curs, mixte)

Hi ha hagut uns processos que han fet que realment ho veiem com a normals. Aquests estereotips que s'estan complint a la universitat, els veiem com a normals. Hi ha molta gent que no els percep. (Noia, 2on curs, mixte)

Tu imites el model que tu tens: els teus pares tenen uns rols molt diferenciats, la teva mare es dedica a la casa i el teu pare a treballar, vulguis o no és el que tu has après, no, llavors jo crec que de generació en generació això anirà disminuint. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

3.2.2. Plans docents, professorat i transmissió del coneixement

Pel que fa al nombre d'autors i autores que han llegit durant els seus estudis, la resposta és majoritària: tenen un coneixement molt baix d'autores en qualsevol de les matèries cursades. Abans de començar la discussió, es demanava als i les participants que emplenessin un petit qüestionari (vegeu apèndix 8.2). Una de les preguntes els demanava que anomenessin tres autors i tres autores treballats en algun moment al llarg del Grau. Com es pot veure a la Taula 2, de mitjana, recordaven 2,78 autors vers 1,50 autores. Cal dir, però, que entre les autores mencionades apareixien freqüentment professores del Grau, mentre que aquest no era el cas amb els autors. Descomptant el professorat del Grau, el nombre d'autors mencionats disminueix molt poc (2,50), però el d'autores cau dramàticament fins al 0,39.

Taula 2. Coneixement d'autors i autores

	N	Mínim	Màxim	Mitjana	Desv. típ.
Total autors	18	1	3	2,78	0,55
Total autores	18	0	3	1,50	1,20
Total autors no professors	18	1	3	2,50	0,62
Total autores no professores	18	0	3	0,39	0,85

En general, els i les participants dels tres grups de discussió apunten, inicialment, com a causa que la literatura clàssica i moderna es va desenvolupar en un moment en què les dones no tenien cap mena de rellevància en els estudis de ciència política o sociologia. Curiosament, no són conscients de qüestions que també poden explicar la baixa presència d'autores com són l'invisibilització de teòriques o escriptores del segle XX en els currículums acadèmics o la masculinització de la carrera acadèmica en el passat, qüestió, que en matisos, ha anat millorant en els darrers anys. Tanmateix, els resulta sorprenent el fet que, quan han tractat temes contemporanis o d'actualitat, tampoc han llegit bibliografia d'autores:

No recordo haver llegit...a cap...de cap...dona. (Noia, 2on curs, no mixte)

No es publica lo mateix d'homes que de dones per tant, estem una mica limitats. (Noia, 2on curs, no mixte)

És evident que treballem molts més homes que dones però també és veritat que els autors aquests (Dahl, Weber) són autors relativament més antics de la ciència política, pot ser que en el seu moment tampoc hi havia dones que escrivien obres, potser no han resultat tan importants com ells perquè també en el seu moment estaven discriminades. (Noi, 2on curs, mixte)

Si no hem fet autores que no siguin professores, pot ser que si no hi ha autores és perquè no n'hi ha? (Noi, 2on curs, mixte)

En tot ho he trobat a faltar... I tots els autors, que fem autors actuals i gairebé no hi ha dones. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Sí que n'hi ha, segur. De sociologia sí que n'hi ha segur, moltes. Però tot és una mica recent també, no? (Noi, 2on curs, mixte)

Però jo, no sé...espero que a partir d'ara...a 50 anys...(Noia, 2on curs, no mixte)

Quan no fem teoria política, quan fem, no sé, participació..., fem molts autors actuals, per què no hi ha autores? (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Com succeïa en el punt anterior, també es confia en l'evolució dels temps per accedir a literatura acadèmica creada per dones. És sorprenent veure com el grup de discussió no mixte (noies de segon curs), preguntades pel motiu d'aquest desequilibri, responen que no s'ho han parat a pensar mai. Es demostra així com no tractar els temes de gènere en les assignatures dificulta reflexionar de manera crítica sobre aquesta qüestió. Si no es fa visible un problema, aquest no existeix:

Yo tampoco me lo había parado a pensar, en plan... no le había dado importancia. (Noia, 2on curs, no mixte)

No li havia donat gaires voltes. Vull dir, sí que pensava: ostres quants autors, no? I fins al moment que no m'he preguntat quines autores he tractat.. tampoc les he trobat tant a faltar. Sí que potser deia: tot són nois... Era com una curiositat (...) Estem al segle XXI i no sé res de les dones, no conec grans noms de dones... (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Ara quan hem posat els autors (es refereix al breu qüestionari que han emplenat) i tal... ha sigut un, vale, no tenim autores. Nosaltres hem posat Hannah Arendt però no ha sigut que hem donat aquesta autora sinó que ha aparegut per allà i poc més. Realment això, tenim molts autors i cap autora. (Noia, 2on curs, mixte)

És que jo crec que el problema no és publiquin lectures, sinó que no te'n parlin. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Lectures, evidentment que n'hi ha, ara que se'n parli a classe... Se'n parla molt poc. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Si relacionem la manca de representació de les dones en les lectures amb la presència de professorat dels dos sexes, les opinions també són molt similars. La percepció general és que hi ha més professors que professores, però en alguns casos pensen que hi ha una proporció equilibrada, tot i que les diferències apareixen amb qui tendeix a donar les classes magistrals (més homes) i qui els seminaris (més dones i professorat més jove):

Yo creo que es mitad y mitad, más o menos (Noi, 2n curs, mixte)

Más o menos está equilibrado, cada cuatrimestre tenemos dos chicos-dos chicas. (Noia, 2n curs, no mixte)

Crec que està bastant desproporcionat. Cap als homes, sens dubte. Vull afegir també que fins i tot la docència magistral hi ha molts més homes i als seminaris hi ha moltes més dones. (Noi, 3er/4rt, mixte)

De fet, aquesta darrera cita es pot vincular amb un dels temes que sembla preocupar més als i les estudiants com és la percepció de desigualtat de gènere en l'estructura de poder i de l'administració en el si de la universitat i la facultat. Hi ha consens en què hi ha poques catedràtiques i, en canvi, en altres espais, com les unitats administratives, predominen les dones. Observen com hi ha una clara segregació vertical (càrrecs més importants) i horitzontal (àrees d'especialització) per motiu de gènere:

Encara que no ens ho diguin, jo no sé les dades, però la meva percepció és que segur que hi ha molt poques catedràtiques. Que potser després hi ha alguna dada d'alguna facultat que és diferent, però per percepció general, imagino que per qüestions personals, hi ha molts més catedràtics que catedràtiques (Noia, 2on curs, mixte)

Sí, eso pasa también con las directoras del campus siempre son mujeres o los que estan en secretarías. O sea los cargos más visibles como puede ser el rector suelen ser hombres – y autoritarios, generalmente. Y el papel de mediadora siempre se dejaba pues, a la secretaria, una mujer, la directora del campus...es interesante ver los roles que se asumen dentro de la propia estructura jerárquica de la universidad. (Noi, 2on curs, mixte)

Exactamente, porque personal administrativo... la percepción que tengo es que el 90% es mujer. (Noi, 2on curs, mixte)

Las profesoras, en general, son más jóvenes y los profesore,s en general, y los catedráticos, son mayores. (Noia, 2on curs, mixte)

Precisamente va ligado a que sean profesoras las que estan dando seminarios porque es normalmente la gente joven con trabajos más precarios las que están dando los seminarios, y por eso hay más mujeres. (Noia, 2on curs, mixte)

I, a més, potser també per àrees de coneixement. (Noia, 2on curs, mixte)

I no parlem (d'assignatures) de tècniques; quan hem de fer assignatures de mètodes, llavors sempre són homes. (Noia, 2on curs, mixte)

L'alumnat també observa estils de docència diferenciats per sexe. Per exemple, s'assenyala que els professors acostumen a ser més respectats. Les professores, en canvi, són caracteritzades com més receptives i atentes a l'alumnat, però són menys respectades i més subjectes de crítiques. D'altra banda, s'assenyala inicialment que l'atenció que presta l'alumnat a classe segons com s'imparteix la classe magistral o de seminari però, a mesura que avança la discussió, s'apunta al gènere com una de les causes explicatives principals de l'assistència i l'atenció. Hi ha un acord generalitzat que les professores tenen menys autoritat a l'aula i per tant l'assistència és més baixa i els descansos es fan més llargs.

Depende ya no tanto si es hombre o mujer sino de cómo da la clase el profesor. (Noi, 2on curs, mixte)

Quan és l'home professor potser va més gent a classe. (Noia, 2on curs, mixte)

Jo crec que a vegades també .una dona, .no dic que a nosaltres, amb tota la classe, com que dona sensació de menys autoritat. (Noia, 2on curs, no mixte)

Básicamente la gran diferencia que he notado entre profesoras y profesoras es la carencia que tienen las profesoras de autoridad. (Noi, 2on curs, mixte)

Tanmateix, es valora positivament l'estil de docència propera de les professores i es critica l'estil de classe magistral autoritària d'alguns professors. L'estil dels professors més joves es defineix de manera força semblant al de les professores. Així doncs, en la valoració de l'estil de docència hi intervé l'edat, l'autoritat i la proximitat del professorat.

Però per lo menys a mi, .les assignatures que més m'han agradat com ho han transmès i tal són dones. Els homes que hem tingut m'han semblat més freds. Les dones sempre han sigut més que t'ho expliquen, si no ho entens es preocupen. En canvi els homes no, més freds, més de 'explico i me'n vaig'. (Noia, 2on curs, no mixte)

Jo també crec que hem tingut més homes, diguéssim, al final hi ha més varietat i tal. Ara, amb les dones que hem tingut, la norma general és aquesta, que majoritàriament si ho compares, són més atentes. És això, amb els homes hi ha més varietat i les dones tendeixen a ser més receptives. (Noi, 3et/4rt curs, mixte)

Jo trobo que també afecta en els professors homes, els que són més grans, sí que els he vist més distants i amb un altre estil de fer les coses, i potser les dones, independentment de l'edat, doncs sí que veig un estil més semblant i que també s'assembla al dels professors més joves. Aquesta distància de la que parlàveu, no sé, comprensió, com que et sents més proper al professor, doncs potser amb els professors joves també, els homes més grans, sí que els he vist més... (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Quan se'ls pregunta sobre les causes d'aquesta situació, apunten a que socialment els homes guadeixen de més prestigi i aquest fet es trasllada a la universitat. La valoració

que l'estudiantat fa del professorat depèn del que perceben com a prestigiós socialment i de la mateixa manera, el professorat també adopta la postura que li pertoca socialment.

Jo tinc la sensació que, en general, o tenen una postura més propera o han de passar a tenir una postura molt més distant i rígida. Exagerat fins i tot. Però sobretot per la resta dels estudiants, pel feedback que li dona l'estudiant per ser una dona, i els estudiants també consideren diferent el fet de ser professor o professora. No és només el professor...(Noia)

De un hombre valoran si sale en la tele, si hace conferencias, si participa en partidos políticos...y una mujer...(Noi)

Això no és veritat (Noi)

Bueno a mi me han comentado: 'ah no, ésta, aunque da mal la clase tiene un montón de estudios no sé qué'. De los hombres nadie me han dicho: 'éste está aquí porque se lo ha currado'. Yo lo que veo es que a la mujer se la valora por los estudios que tiene y al hombre por el simple reconocimiento, el prestigio social que tiene (Noi)

(conversa íntegra del grup de 2on curs, mixte)

A veces la mujer tiene que justificar más el estatus de porqué está ahí que el hombre. (Noi, 2on curs, mixte)

Les professores s'han de posar en un extrem o en un altre, però hi ha professors que no els cal situar-se en cap dels dos sentits no han de prendre cap posició per semblar més rígids o més propers. (Noia, 2on curs, mixte)

Aquesta situació es produeix inconscientment a causa de la socialització, ara bé, és tasca de la universitat no reproduir les desigualtats o, si més no, donar les eines perquè es puguin percebre i combatre.

Es tan poco consciente que por eso no lo notamos, pero no sólo en referente a figuras de profesorado, es lo que hablábamos antes, es el trato directo con otras compañeras, con otros compañeros, no es el mismo. El trato si viene un profesor de fuera a dar un aviso y es un hombre y una mujer no es lo mismo, el que venga un representante de lo que sea de la universidad o de los alumnos y sea un chico o una chica no es el mismo y la respuesta de los estudiantes no es la misma. Eso quiere decir que es un proceso de socialización previo a lo que encuentres allí. (Noia, 2on curs, mixte)

3.2.3. Continguts de la docència

A continuació s'analitzen els continguts de la docència i la percepció que tenen sobre la incorporació del gènere en els estudis. En aquest cas també les opinions dels diferents grups són força similars: no tenen coneixements sobre temes de gènere i troben dificultats per recordar en quines assignatures han fet algun sub-tema sobre gènere:

Sempre hi ha noies que em preguntaven: i les dones on queden? I les dones on queden? Però no ho sé. (...) Que en el temari no hi eren. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Amb el tema d'història. L'altre dia, a classe hi vaig caure. Vaig dir: només estem estudiant la història dels homes. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Estem tant acostumats a estudiar la història així, la història és la dels homes que van a la guerra i ja està, i s'explica això. I ens hem oblidat també les dones que és com una cosa súper normal. Però sempre hi ha un alternativa [...] llavors sí que t'adones que es pot fer d'una altra manera i no es fa. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Historia y el sufragismo, como uno de 15 temas. (Noia, 2on curs, mixte)

Jo penso que qualsevol cosa (sobre gènere), si ho hem tocat, no hem entrat a fons en el tema, en qualsevol cas el que hem fet és aprendre a comptabilitzar-ho. (Noia, 2on curs, mixte)

Les propostes que surten durant els grups de discussió són principalment una demanda de major pensament crític i continguts de temes socials i actuals; pel que fa al gènere, demanen que s'incorpori transversalment en els estudis i alhora que se li dediqui una especial atenció en una assignatura on s'analitzin les desigualtats de la societat actual.

Si les inclou en un examen, hi estàs donant una rellevància, perquè sinó no t'ho pregunta. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

No hi ha ni una assignatura sencera dedicada que podria englobar, no sé, desigualtat en general i tocar els àmbits o col·lectius que es creu que estan més desiguals. (...) Però carai, hi ha temes que els repetim i repetim i n'hi ha que ni els hem vist. (Noia, 3/4rt curs, mixte)

A més a més, normalment quan toquem aquest tema s'acaben culpabilitzant grups com els mitjans de comunicació, el sistema que hi ha, o fins i tot l'educació que reps des d'un principi, t'acaben donant els quatre elements que justifiquen aquests tipus de diferències però no entres en el fons de la qüestió. (Noia, 2on curs, mixte)

Pero yo creo que es un tema tan fundamental y tan vital para nuestro futuro como sociedad que debería haber una asignatura sólo de desigualdad de género. (Noi, 2on curs, mixte)

Hemos hablado de que se traten los temas de género en los planes docentes, pero yo creo que es importante que se haga de forma transversal en todas las asignatura.s (Noia, 2on curs, mixte)

Jo acabo la carrera i no se'ns ha convidat a la crítica ni a la reflexió, no massa...i menys a la crítica i trobo que això és greu, la veritat. (Noi, 2on curs, mixte)

També perceben que en les assignatures que han tractat temes de gènere ha estat quasi sempre perquè l'assignatura l'impartia una professora. Així doncs, apunten que

l'inferior nombre de professores provoca un biaix en les assignatures i temes que s'estudien al Grau en Ciències Polítiques:

Normalment, quan tens una professora, tendeix a portar-te una mica cap aquest tema o a introduir-lo més. Els profes potser no tenen tant en compte aquestes qüestions i per tant en parlen menys. Per tant, si hi hagués més professores, se'n parlaria més. (Noi, 3er/4rt curs, mixte)

La manca de transversalitat del gènere en la docència dels nostres estudis també s'ha fet evident en els dubtes manifestats per diferents estudiants a l'hora de triar la temàtica del seu treball fi de grau, a partir del curs 2012-2013, primer any on el Grau en Ciències Polítiques tenia estudiants de quart curs. L'alumnat ha de fer una proposta de tema de treball i inscriure-la a una de les cinc àrees temàtiques que corresponen als diferents itineraris d'optativitat establerts en el Grau: Teoria Política, Gestió i Polítiques Públiques, Comportament i Actors Polítics, Anàlisi Social, i Dret Públic i Relacions Internacionals. La coordinadora de l'assignatura Treball Fi de Grau, la professora Tània Verge, que assessorava els i les estudiants respecte l'adscripció dels treballs a les diferents àrees i en realitzava l'assignació, es va trobar en els dos cursos acadèmics un volum important d'estudiants, nois i noies, que volien treballar alguna temàtica relacionada amb el gènere però dubtaven si era un tipus de treball que es podia fer i a quina àrea el podrien inscriure. És a dir, el no tractament del gènere de manera transversal i el dèficit d'assignatures específiques sobre gènere (només una optativa en tot el Grau, Gènere i Família), ha deixat la impressió que aquesta temàtica no entra dins el camp de la Ciència Política o la Sociologia o, si més no, que en el Grau no es considera gaire rellevant.

3.2.4. Estratègies educatives

Una de les evidències que més van sobtar en els grups de discussió va ser el consens entre les estudiantes de l'existència d'actituds diverses a l'aula per part de l'alumnat en funció del sexe. En tots els grups de discussió les noies han acceptat que alguna vegada s'han sentit interrompudes (fins i tot, en algun cas, de forma agressiva) en les seves intervencions pels seus companys nois. Totes consideren que la causa és que els nois se senten amb més autoritat, més segurs i intervenen amb més potència de veu:

M'he sentit tants cops xafada pel típic que té la veu més forta que tu...I et xafa i dius, ostres, jo això ho considero discriminació perquè després parla una altra persona que per casualitats de la vida, és un noi i no hi ha aquesta facilitat per xafar-li la paraula, notes com que et falta respecte. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Una cosa que sí se da mucho es que los chicos tienen mucho más impulso a hablar y cortan, se cortan entre ellos también, pero a las chicas se las corta casi siempre, y no sólo las cortan sino que ya se callan por norma general. (Noia, 2on curs, mixte)

Les noies en el moment de participar tenen una actitud com si estiguessin posant el peu allà on no toca.[...] Sovint tinc la sensació que a l'hora de participar moltes noies els hi passa que tenen actitud diferent. Els nois són més llençats (Noi, 2on curs, mixte)

No sé si és perquè fa més respecte, vergonya, donar la teva opinió o posicionar-te, però, en general, si en una classe obres un torn de debat, jo crec que per norma general sempre començarà intervenint un noi. (Noi, 2on curs, mixte)

Qui aixeca el primer la mà? No l'aixeca gairebé mai una noia, per no dir mai. (Noi, 2on curs, mixte)

També observen com a mesura que s'avança en els cursos del Grau, algunes estudiants se senten més capaces d'intervenir, és a dir, hi ha una millora en aquest sentit (degut a que és coneixen més, hi ha classes menys nombroses, etc.) però, alhora, reclamen la intervenció del professorat per igualar la participació dels sexes, sigui en les classes magistrals com en els seminaris.

A 1er, sí que parlaven més els nois, però ara són sempre dues noies que fan preguntes i aportacions... (Noia, 2on curs, mixte)

Jo recordo a 1er de carrera que m'havia sentit molt cohibida, i que hi havia nois que feien comentaris... (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

En general participen més els nois, crec jo, però és que amb el temps, les noies potser han anat participant més. (Noi, 3er/4rt curs mixte)

A la meua classe som més noies que nois i jo crec que fins 3er sentia més els nois que a les noies. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Entonces, y creo que esa clase de actitudes, los profesores, si no somos capaces ahora por nosotros mismos, que se ve que no, de gestionarlo, serían los profesores los que tendrían que decir... (Noia, 2on curs, mixte)

Alguna magistral hi ha algun comentari d'algun professor en plan 'vinga, que estan participant més els nois que les noies' o 'aquesta banda està participant més que vosaltres'. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Ningún profesor, no hemos visto jamás ningún profesor hacernos concientes de que hay dos grupos, de que hay diferencia de género. (Noi, 2on curs, mixte)

No se trata sólo de que no haya actitudes machistas o sexistas en clase, sino que en el momento que se produzcan, se visualicen y que el profesorado sea consciente no sólo de no hacerlo – igual que no tienes actitudes racistas en clase – sino que sepan detectar cuando pasan y introducirlo en el temario cuando toque. Pero introducirlo de verdad, no pasar por encima. (Noia, 2on curs, mixte)

Los hombres hablan normalmente con más seguridad y con tono de voz más alto y más agresivo y la mayoría de las chicas no responden a este impulso de la misma manera sino que prefieren pasar del debate. Entonces, creo que esa clase de actitudes, (...) serían los profesores los que tendrían que decir... (Noia, 2on curs, mixte)

Cal dir, no obstant, que la majoria dels participants, apunten a la mida de la classe com a factor dissuasori de la participació de les noies, fet que ens assenyala la necessitat de repensar com fomentar la participació en les classes magistrals de manera que tant nois com noies desenvolupin al màxim la seva potencialitat:

(Als seminaris) es participa molt més (les noies), a les classes grans és molt més difícil. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Quanta més gent, menys noies, es fan més petites. És bestial...(Noi, 2on curs, mixte)

El meu seminari és més una noia que parla més que la resta. Però ella em deia: jo cada dia demostro que no sóc menys que un home, quan fa les intervencions a classe i tal. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Jo ara pensava en el grup de seminari, hi ha dos o tres noies que en els seminaris acostumen a intervenir molt i en canvi a les magistrals no. (Noi, 3er/4rt curs, mixte)

En tots els grups de discussió s'ha comentat la baixa participació de les noies a les classes magistrals però alhora destaquen que, un cop acabada la classe, les noies s'acosten al professor o professora per preguntar els dubtes que tenen.

Les noies s'atancen més a preguntar al professor en aquell moment perquè potser és per això, perquè estàs el professor i tu [...]són cues de noies. (Noia, 2on curs, mixte)

Pel que fa als grups de treball, no hi ha una opinió clara sobre quina composició consideren que és la millor. En general, apunten que les noies porten el pes de la feina no visible d'organització mentre que els nois acostumen a fer les presentacions a la classe. En les dinàmiques internes, les actituds varien segons si fan grups per amitats o grups convinguts pel professorat.

Però en general són les noies les qui tenen tendència a dir: 'doncs, va! Pimpampum, no sé quant'. Que no vol dir que tinguin el lideratge del grup, eh, és diferent. (Noi, 2on curs, mixte)

He trobat nois a la classe que quan una noia els fa una recomanació no li fan cas, i per exemple estar amb dos nois i ho dic jo, i llavors sí. (Noi, 2on curs, mixte)

Podiem escollir entre fer un treball escrit o simplement preparar-te un tema i exposar-ho davant de la classe. Tots els que van exposar van ser nois. (Noia, 2on curs, no mixte)

Pel que fa al llenguatge no sexista, en els grups de discussió s'ha reproduït el debat sobre la doble flexió del gènere i l'ús de paraules neutrals no androcèntriques. En general, creuen que el professorat no utilitza aquest tipus de llenguatge en la parla oral. Com succeïa amb la representativitat de les dones en la literatura, molts dels i de les participants no s'havien plantejat mai aquesta qüestió i a partir de la discussió, arribaven

a la conclusió que la universitat és un espai de transmissió de coneixement i que per tant, no només han de transmetre informació, sinó que els mètodes de transmissió també són importants. Consideren que el llenguatge s'aprèn i que per tant, és tasca del professorat ensenyar un llenguatge no sexista.

En l'escrit sí que es vigila una mica més però al parlar, no. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Jo no recordo cap professor que hagi utilitzat les dues formes 'nois, noies'. Bé, nois i noies encara, però que utilitzi forma masculina o femenina o que parli en femení, jo no ho recordo. (Noia, 2on curs, mixte)

Sóc la primera que fa servir els plurals masculins però sí que s'hauria d'anar treballant a la universitat i amb els més petits per començar a esborrar-los. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Quan estàs parlant és molt difícil, però sí que es podria anar amb més cura a l'hora de fer els e-mails. (Noi, 3er/4rt curs, mixte)

Jo veig molt difícil estar tota l'estona desdoblant. Perquè també ho fa més lent, no sé, perds una mica el fil del que estàs dient. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Penso que complicaria més fer tot el rato femení-masculí, femení-masculí el discurs o que a vegades el portes innat i és com ens surt a tots. Però sí que crec que és algo que hauríem de pensar-hi més i que en una universitat és una cosa que crec que s'hauria de treballar. (Noi, 3er/4rt curs, mixte)

Aquesta transformació de que es diguin les coses en masculí i també en femení em sembla fonamental i bàsica per conscienciar a la gent. (Noi, 2on curs, mixte)

El lenguaje es una forma en la que tu esctructuras tu pensamiento por lo tanto, estructurarlo de una manera sexista aunque históricamente haya sido así, pero si tu estructuras tu forma de ver el mundo de una manera sexista porque el lenguaje que utilizas para ello es sexista, la única forma de cambiarlo es también cambiar la forma en la que piensas. (Noia, 2on curs, mixte)

Si tu quieres hablar en femenino, como mínimo se preguntarán, ¿y porqué empezó a hablar en femenino? Y generas una corriente de pensamiento, puede derivar en algo bueno o no, pero como mínimo activas el pensamiento de la gente. (Noia, 2on curs, mixte)

Més que canviar l'article perquè ens entenguem, és canviar el contingut. No parlem de la dona de la neteja, parlem del servei de la neteja. (Noi, 2on curs, mixte)

O sigui si a mi m'està parlant de "la ciutadania", jo quan escric, si m'ha parlat durant dues hores de "la ciutadania", no li ficaré "els ciutadans"... (Noia, 2on curs, no mitxte)

3.2.5. La participació en els òrgans de la universitat

Finalment, es demana als i les participants que expliquin si consideren que hi ha biaix de gènere en els espais de participació que existeixen en la universitat, sigui formals (delegats/des, òrgans de representació) com informals (assemblees, associacions d'estudiants, etc.). En general, hi ha força desconeixement d'aquests espais a causa de la baixa participació estudiantil a la UPF, però entre les noies i nois que participen o han participat en assemblees o com a delegats/des, estan d'acord en l'existència d'un biaix de gènere:

Quan jo hi estava hi havia molts més nois que no pas noies, 20 nois i 7 noies, tranquil·lament. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Sí que hay un biaix en los órganos de representación, como puede ser los delegados. (Noia, 2on curs, mixte)

Yo me acuerdo las últimas elecciones claustales y casi todos, había algunas mujeres, pero casi todos eran hombres. (Noia, 2on curs, mixte)

Yo creo que se presentan menos mujeres. (Noia, 2on curs, mixte)

En las asambleas pasa un poco lo mismo que en las clases, como que hablan más con una actitud más lanzada los chicos que las chicas. En la Asamblea de Dones se ha visto mucho y la gente ha empezado a coger conciencia de que realmente nos afecta y que no somos capaces de trasladarlo como deberíamos a los espacios mixtos. (Noia, 2on curs, mixte)

Analitzant els rols dins dels espais de participació, es repeteixen els mateixos patrons que dins es aules. Les noies tenen dificultats per donar la seva opinió, se'ls atorga menys autoritat, proposen tàctiques d'acció política diferents i es repeteix la divisió sexual del treball observada en altres àmbits.

Jo a l'assemblea sempre he tingut problemes pel tema de parlar... (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Si tu ja et diferencies de la majoria, que normalment són homes, i són els que busquen més les formes de desobediència civil a través de la violència, si un dia et desmarques amb la manera de pensar i és un lloc que no hi ha moderador, que tot s'ha d'agafar en l'educació personal de cadascú, en saber deixar parlar als altres i tot això sí que jo he parlat amb moltes noies que diuen: no intervenc per vergonya, per por o no por, més que res que estàs cohibida. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

És un lloc que com que no hi ha moderació, i la majoria són homes que molts cops són els que tenen més experiència, estan més per l'assemblea, treballen més i tot això... (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

Jo vaig anar a esmorzar i tots els bizcochos, totes les pastes que hi havia, almenys amb les noies que vaig parlar, ho havien fet les noies. (Noia, 3er/4rt curs, mixte)

En les assemblees de les ocupacions, abans de les vagues, es notava a vegades que les decisions, en la meua opinió, les estava prenent un noi o sempre, a l'assemblea, la veu cantant la tenia un noi (...). I a les ocupacions, me'n recordo d'un cop que vam haver de decidir si donàvem xocolata calenta i ens assentàvem tots davant de la porta o xapàvem a saco i que ningú entrés i així. Al final es va fer lo de la xocolatada però hi havia nois que no hi estaven d'acord i la seva veu s'escoltava molt. No era com, parlem-ho tot, discutim-ho tot sinó era un rol molt més de (fa un gest de força) (Noia)

Era una noia que va proposar aquesta proposta i és que... se la van menjar viva. Però què dius, tu estàs boja, xocolata als esquirols...(Noia)

(conversa entre 2 noies, 3er/4rt curs, mixte)

Els resultats dels grups de discussió es poden resumir en quatre grans punts. En primer lloc, una part important de l'alumnat no és conscient de l'existència de diferències de gènere en la nostra societat, fet, val a dir, certament preocupant tractant-se d'estudiants de Ciències Polítiques. En segon lloc, hi ha força consens en la percepció de l'existència de desigualtat de gènere (una forta segregació horitzontal i vertical) a la universitat, tant en l'estructura administrativa i de direcció, com entre el professorat. En tercer lloc, en relació als continguts docents i el nombre de lectures d'autores, hi ha un consens molt ampli en què quasi no han vist autores durant els estudis i que la perspectiva de gènere és inexistent, exceptuant algunes assignatures o iniciatives docents particulars. La transversalitat, diuen, tampoc no és produeix. També confirmen que l'ús del llenguatge neutre al gènere per part del professorat és escàs, estant una mica més present en els textos escrits. En quart lloc, l'alumnat reconeix que el professorat s'avalua de forma diferent en funció del gènere. Els homes transmeten més autoritat, legitimitat, carisma i se'ls té, en general, més respecte mentre que les dones, sovint més joves, transmeten rols més tradicionals com la comprensió i la proximitat, però tenen més dificultats per ser reconegudes a l'aula. Aquestes diferències repercuteixen, fins i tot, en l'assistència a l'aula o la durada de les pauses. Per últim, els nois participen més a l'aula, en particular a les classes magistrals. Els nois parlen amb més seguretat, tendeixen a presentar els treballs col·lectius en les presentacions orals, existeix més reconeixement de les seves opinions i comentaris, mentre que les noies adopten rols més invisibilitzats en les feines de grup i els costa més participar o ser reconegudes en les seves intervencions. Aquest fenomen es produeix sobretot en els primers cursos i en les classes magistrals. En relació als espais de participació estudiantil, els nois participen més en les estructures formals (delegats, representants estudiantils als òrgans de govern) i en els espais informals, com les assemblees, són els que lideren les reunions. Per contra, les noies participen menys o ho fan més en qüestions logístiques, reproduint els tradicionals rols en el treball domèstic.

3.3. La percepció del professorat

Per saber fins a quin punt el professorat de la Facultat de CPIS coneix en què consisteix la perspectiva de gènere i com aplicar-la es va realitzar una enquesta el mes de febrer de 2014. Es va demanar també informació sobre com el professorat creia aplicar-la, en cas que ho fes. L'enquesta tenia dos objectius principals: 1) Detectar les mancances específiques del professorat en aquesta matèria; 2) Tenir una fotografia acurada de cara a la diagnosi: En algunes assignatures, la perspectiva de gènere podria estar-se aplicant en la utilització d'exemples, en la proposta de temes a analitzar, en la discussió epistemològica a través de lectures, en sessions de videofòrum, o en el plantejament dels problemes a resoldre, que no captàriem simplement amb les anàlisis dels plans docents. De fet, el nombre d'hores dedicades a classes pràctiques i de seminari que estableix el Pla Bolonya ofereix un espai generós per a complementar els continguts de la docència amb altres materials i aspectes fins ara negligits.

L'enquesta es va administrar on-line. Es va utilitzar el software Qualtrix i es va encarregar la seva administració i seguiment a una persona experta en aquest àmbit, amb l'objectiu d'assegurar l'anonimat de les respostes. L'enquesta es podia emplenar durant el mes de febrer de 2014. Durant el mes de gener, no obstant, es va realitzar un pilot de l'enquesta amb professorat del Departament de Ciències Polítiques i Socials que no imparteix docència al Grau en Ciències Polítiques, amb l'objectiu de posar a prova el funcionament de les diferents preguntes així com avaluar el temps de resposta de l'enquesta. Es va enviar a tot el professorat que impartia docència al Grau en Ciències Polítiques en el curs 2013-2014, un e-mail de presentació que també contenia l'enllaç, on l'estudi es presentava de manera genèrica amb l'objectiu de no esbiaixar les respostes. Es va assolir una taxa de resposta al voltant del 80 per cent, amb 62 persones enquestades, 41 homes i 21 dones.

ENQUESTA AL PROFESSORAT DEL GRAU EN CIÈNCIES POLÍTIQUES I SOCIALS

Ens dirigim a tu per avaluar diferents aspectes relacionats amb la docència impartida al Grau de Ciències Polítiques, en el marc dels ajuts PLAQUID que s'han sol·licitat en els darrers dos cursos des de la Facultat de Ciències Polítiques i Socials i amb la voluntat que la informació recollida serveixi per a l'elaboració del nou model educatiu impulsat per la Facultat i el Departament de CPIS.

La teva valoració és fonamental per identificar els elements que es poden millorar. Respondre aquest qüestionari no et portarà més de quinze minuts. Des d'aquest moment tindràs dues setmanes per contestar.

L'enquesta és anònima i les dades seran tractades exclusivament de manera agregada. Si tens alguna pregunta en relació a l'enquesta, pots contactar amb tania.verge@upf.edu. Si tens algun dubte sobre el funcionament de l'enquesta en línia, pots contactar amb eva.maciocco@upf.edu.

Moltes gràcies per la teva col·laboració.

Clara Riba, Directora del Departament de Ciències Polítiques i Socials
David Sancho, Degà de la Facultat de Ciències Polítiques i Socials

3.3.1. Referència i transmissió de coneixement

En general, com ens mostra la Taula 3, el professorat està relativament sensibilitzat amb la temàtica de gènere. La meitat dels enquestats/des afirma haver inclòs algun exemple sobre les diferències entre homes i dones en les seves assignatures i una tercera part afirma que en algun moment ha motivat el pensament de gènere no estereotipat, la participació equilibrada de l'alumnat o ha criticat explícitament la sub-representació de les dones en el seu àmbit d'estudi. Menys freqüents resulten, en canvi, els casos de professors i professores (al voltant d'un 20 per cent) que manifesten haver inclòs un tema específic de gènere dins del pla docent, haver plantejat un seminari per analitzar les diferències de gènere o, el que al nostre parer seria el model ideal, haver fet l'esforç de tractar la perspectiva de gènere de manera transversal a la seva assignatura. Finalment, un percentatge molt reduït del professorat afirma haver intentat donar visibilitat a l'aportació de les dones en el seu camp d'estudi de manera explícita, ja sigui indicant el nom complet dels autors i de les autores de la bibliografia del curs al pla docent (12 per cent) o equilibrant el nombre d'autors i d'autores a la bibliografia del curs (3 per cent). Els limitats esforços per donar visibilitat a les dones en l'àmbit acadèmic explica, en gran part, els resultats obtinguts en l'apartat 3.2. sobre la percepció dels i les estudiants i, més en concret, sobre la dificultat de l'alumnat per esmentar noms d'autores que hagin fet una aportació significativa en les ciències polítiques i socials, més enllà de les professores que han tingut durant la carrera.

Taula 3. Accions relacionades amb la referència i transmissió de coneixement: la perspectiva de gènere a la docència.

	N	%
Incorporo algun exemple en el desenvolupament d'algun tema	32	50,0
Motivo el pensament no estereotipat d'homes i dones als meus exemples de classe	23	35,9
Intento fomentar la participació equilibrada de nois i noies a classe	19	29,7
Faig explícita una posició crítica en situacions en què s'invisibilitzen o sub-representen les dones en el meu àmbit d'estudi	18	28,1
Incorporo algun(s) tema(es) en el contingut de l'assignatura directament relacionat(s) amb el gènere	14	21,9
Centro algun dels debats de les sessions de seminari amb aspectes relacionats amb el gènere	14	21,9
Tracto de manera transversal l'impacte diferenciat del gènere en els diferents temes de l'assignatura	13	20,3
Dono visibilitat al nom complet dels autors i de les autores de la bibliografia del curs al pla docent	8	12,5
Equilibro el nombre d'autors i d'autores a la bibliografia del curs	2	3,1
Cap de les anteriors	6	9,4

La manca d'accions per visualitzar la tasca realitzada per les dones en l'àmbit acadèmic està lligada al fet que una part significativa del professorat presenta una "ceguesa" al gènere important en la seva anàlisi de les desigualtats socials, tal com també se'n desprèn de l'anàlisi dels grups de discussió amb els estudiants. Dit d'una altra manera, una part important del professorat no considera que el gènere tingui una rellevància especial per entendre l'estructura les desigualtats social. Aquest aspecte s'ha explorat

amb una pregunta sobre la percepció del professorat respecte les oportunitats laborals dels i de les graduades, com es mostra a la Taula 4. Així, per exemple, a la pregunta sobre les diferències salarials entre homes i dones, gairebé la meitat del professorat (45 per cent) considera que dones i homes tenen les mateixes condicions salarials, tot i que les estadístiques oficials tradicionalment reflecteixen una situació molt desequilibrada dels salaris segons gènere.

Una altra manera de copsar la percepció del professorat sobre les desigualtats de gènere ha estat mitjançant la pregunta (plantejada de manera oberta) sobre les possibles causes que podrien explicar la menor presència de les dones entre el professorat. El professorat ha aportat quatre grans arguments a aquesta qüestió. Com es pot veure en el Gràfic 6, en primer lloc, la menor presència de les dones s'atribueix a les seves dificultats per conciliar la vida laboral i familiar (43 per cent). En particular, s'esmenten les característiques de la carrera acadèmica, molt exigent en publicacions i assistència a reunions científiques per assolir l'estabilitat laboral, i la dificultat de compaginar aquestes obligacions amb la maternitat. A més de reconèixer aquesta dificultat també s'esmenten, en alguns casos, les desigualtats de gènere en l'entorn familiar on les dones sovint assumeixen més responsabilitats de cura i treball domèstic que no pas els seus companys. Un segon argument, també molt recurrent entre el professorat, fa referència a les estructures de poder en l'àmbit acadèmic (25 per cent). En concret, es critiquen els mecanismes de promoció, que sovint segueixen criteris suposadament neutres (un tracte igual per unes condicions de vida molt desiguals) o directament masculins, i que no tenen gens en compte el temps de la cura o les dificultats institucionals per conciliar la vida acadèmica i la familiar. Un altre element que s'esmenta és la sobre-representació dels homes en els òrgans de decisió, així com la "ceguesa" al gènere entre els responsables de la contractació i promoció del professorat.

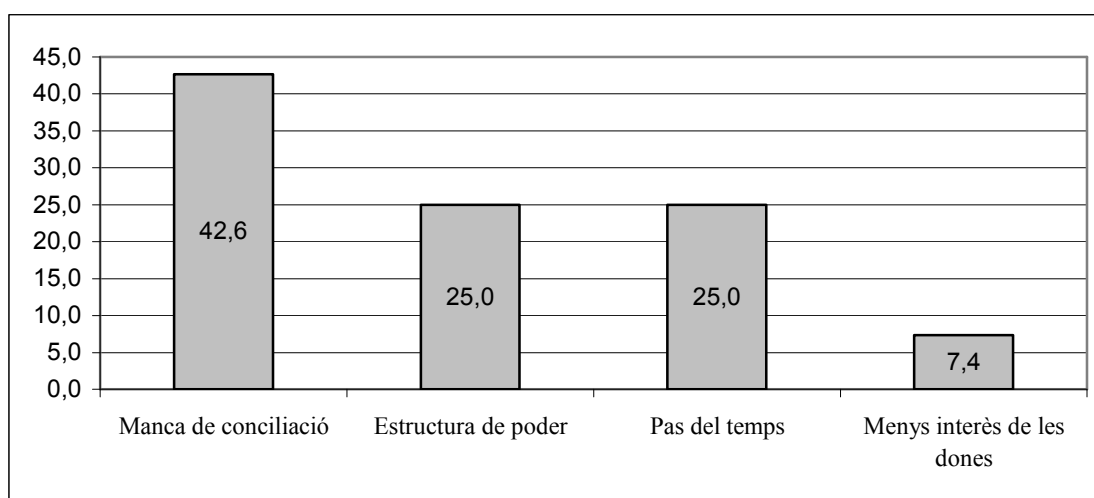
Taula 4. Valoració de les desigualtats socials: Com creus que és la situació de les noies graduades si la comparem amb els homes en diferents àmbit socials? (percentatges)

	Pitjor	Igual	Millor	NS	Total
Perspectives de promoció professional	40,0	38,3	3,3	18,3	100,0
Salaris	35,0	46,7	0,0	18,3	100,0
Oportunitats per trobar feina	18,3	56,7	6,7	18,3	100,0
Accés als llocs responsabilitat	53,3	25,0	3,3	18,3	100,0

El tercer argument fa referència a l'efecte generacional o, com sovint anomena, l'efecte 'pas del temps' (25 per cent), és a dir, es considera que a mida que s'incorporin generacions més joves, exposades a relacions de gènere més igualitàries, s'anirà trencant amb el desequilibri de gènere a les aules propi d'èpoques passades sense que siguin necessaris majors esforços per part de les institucions acadèmiques. El darrer i més minoritari argument fa referència al menor interès de les dones pel món acadèmic (7 per cent). Aquest argument es basa en la creença per part del professorat que les diferències de gènere s'expliquen per les preferències d'homes i dones. Els homes se sentirien més identificats amb els valors propis del món acadèmic, com ara, la competitivitat o el sacrifici per l'èxit laboral, mentre que les dones se sentirien més identificades pels valors associats a la dedicació als altres. Aquest argument també s'utilitza per explicar la infrarepresentació de les dones en els estudis de tercer cicle i,

en concret, de doctorat. Tot i que minoritari, aquest argument crida l'atenció quan es presenta de manera totalment acrítica, és a dir, quan no s'acompanyen d'una crítica al fracàs de les institucions per trencar estereotips de gènere i per recolzar la conciliació de la vida familiar i laboral. Finalment, cal esmentar que la crítica explícita a la universitat com a institució responsable de fomentar i garantir la igualtat de gènere destaca per la seva absència o poca representativitat. Gairebé no s'esmenta la manca de polítiques institucionals.

Gràfic 6. Arguments sobre la menor presència de dones PDI a les universitats públiques (percentatges)

Conjunt de respostes múltiples.

Val la pena destacar que la percepció dels professors i les professores és força diferent, com es pot comprovar a la Taula 5. Els professors destaquen majoritàriament els problemes de conciliació (38 per cent) i tenen una gran confiança en el relleu generacional per assolir la igualtat de gènere en el món acadèmic (33 per cent). En el cas de les professores, en canvi, la confiança en el relleu generacional és molt més baixa (11 per cent) i, en canvi, subratllen els problemes de conciliació (50 per cent) juntament amb les estructures de poder (35 per cent) típicament masculines com a principals barreres per induir un canvi en el món acadèmic.

Taula 5. Valoració de la menor presència de dones professores per gènere (percentatges)

	Homes	Dones
Manca de conciliació	38,10	50,00
Estructura de poder	19,05	34,62
Pas del temps	33,33	11,54
Menys interès de les dones	9,52	3,85
	100,00	100,00

3.3.2. Continguts de la docència

En aquest apartat s'analitza fins a quin punt el professorat considera que aplica la perspectiva de gènere a la seva docència. Tal i com indica la Taula 6, un 47 per cent del professorat afirma que no la té gens en compte o només una mica, un 36 per cent indica que la té força en compte i només un 9 per cent la té molt en compte. Una dada significativa és que un 7 per cent del professorat afirma no saber si ho està tenint en compte, fet que indica el grau de desconeixement sobre el tema. També destaca que no es detecten diferències significatives pel que fa al grau d'incorporació de la perspectiva de gènere entre professores i professors.

Taula 6. Grau percebut d'incorporació de la perspectiva de gènere a la docència (percentatges)

	Home	Dona	Total
Gens	5,4	12,5	7,5
Poc	40,5	37,5	39,6
Bastant	35,1	37,5	35,8
Molt	10,8	6,3	9,4
No ho sé	8,1	6,3	7,5
	100	100	100

A l'hora de formular aquesta pregunta s'aportava la definició següent: *"La perspectiva de gènere implica aproximar-se a la realitat que estudiem identificant les mirades dels dos gèneres i les seves relacions de desigualtat. Les relacions de poder favorables als homes com a grup social i discriminatòries per a les dones han estat constituïdes socialment i han impregnat la societat, la cultura, la política i l'economia, articulant-se sovint amb altres relacions socials, com les de classe, ètnia, edat o preferència sexual."*

Aproximadament un terç del professorat considerat gens o poc rellevant la proposta d'incorporar la perspectiva de gènere a la docència, com es pot veure a la Taula 7. Aquesta xifra indica, d'entrada, un grau considerable de "resistència" a incorporar la perspectiva de gènere i la necessitat d'incidir en la sensibilització i formació pel correcte desplegament d'aquest projecte, tal i com han posat de manifest expertes en formació en *gender mainstreaming* (Lombardo i Mergaert, 2013).

Taula 7. Rellevància de la incorporació de la perspectiva de gènere a les assignatures impartides (percentatges)

	Home	Dona	Total
Gens	5,4	12,5	7,5
Poc	29,7	25,0	28,3
Bastant	40,5	31,3	37,7
Molt	18,9	31,3	22,6
No ho sé	5,4	0,0	3,8
	100	100	100

3.3.3. Estratègies educatives

Un 20 per cent de les professores té la percepció que els nois participen més que no pas les noies tant a les classes magistrals com als seminaris. Entre els professors, en canvi, la percepció majoritària és que nois i noies participen per igual, com mostra la Taula 8. En conjunt, al voltant d'un terç del professorat creu que els nois són més participatius, tot i que això no es reflecteix després en accions concretes com ara el forçar un equilibri de gènere als grups de treball (vegeu Taula 9) o un ús d'un llenguatge neutral pel que fa el gènere en la pràctica docent (vegeu Taula 10). Dit això, sí que es detecta que les professores són més sensibles a aquesta qüestió en la comunicació escrita més que no pas els professors. Un 34 per cent dels professors afirma que sempre o gairebé sempre té en compte l'ús d'un llenguatge neutral en la comunicació escrita vers el 53 per cent de les professores.

Taula 8. Percepció del professorat sobre la participació a l'aula (percentatges)

	A les classes magistrals			A les classes de seminari		
	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total
Les noies participen més	14,3	0,0	10,0	11,8	0,0	8,9
Els nois participen més	22,9	53,3	32,0	17,6	54,5	26,7
Nois i noies participen per igual	57,1	46,7	54,0	61,8	45,5	57,8
NS/NC	5,7	0,0	4,0	8,8	0,0	6,7
Total	100	100	100	100	100	100

Taula 9. Iniciativa del professorat en la cerca d'un equilibri de gènere en els treballs en grup (percentatges)

	Home	Dona	Total
Sí	9,1	20,0	12,5
No	87,9	66,7	81,3
No ho sé	3,0	13,3	6,3
	100	100	100

Taula 10. Ús del llenguatge no sexista en la comunicació a l'aula per part del professorat (percentatges)

	En la comunicació escrita			En la comunicació oral		
	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total
Mai o gairebé mai	10,5	5,9	9,1	15,8	5,9	12,7
A vegades	18,4	5,9	14,5	10,5	11,8	10,9
Amb freqüència	31,6	23,5	29,1	31,6	35,3	32,7
Sempre o gairebé sempre	34,2	52,9	40,0	34,2	35,3	34,5
No hi he prestat atenció	5,3	11,8	7,3	7,9	11,8	9,1
	100	100	100	100	100	100

4. NOVES EINES I DIFUSIÓ DELS RESULTATS

4.1. Noves eines per incorporar la perspectiva de gènere a la docència

Els resultats de la diagnosi realitzada posen en evidència la necessitat d'actuar per tal que la incorporació de la perspectiva de gènere es realitzi de manera integral i transversal en els nostres estudis. Les principals propostes realitzades pel professorat participant en l'estudi subratllen la necessitat de desenvolupar accions en els àmbits de la sensibilització i la formació. Per aquest motiu, la part final de l'estudi s'ha dedicat a desenvolupar noves eines que permetin al professorat de la Facultat de CPIS incorporar la perspectiva de gènere en les seves assignatures.

Per tal de facilitar la seva implementació, en primer lloc, s'ha elaborat una guia docent per a la incorporació de la perspectiva de gènere. En segon lloc, s'ha creat un espai a la intranet amb diferents recursos i materials. En tercer lloc, al llarg del curs 2014/15 el CQUID realitzarà diferents activitats formatives. Finalment, el curs 2016/17 està prevista una nova avaluació sobre el procés i pràctica d'implementació de la perspectiva de gènere en el Grau en Ciències Polítiques.

4.1.1. Guia docent per l'aplicació de la perspectiva de gènere a la docència – Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració

Aquesta guia és una eina bàsica per motivar la reflexió i facilitar la revisió de la pràctica docent amb una mirada sensible a la perspectiva de gènere. Com s'ha assumit des de la Facultat i el Departament, l'estratègia del *gender mainstreaming* o transversalitat del gènere forma part del pla de millora del projecte educatiu del Grau en Ciències Polítiques i està en la línia d'un dels eixos prioritaris del Consell Interuniversitari de Catalunya.

La guia estableix sis objectius bàsics desenvolupa una proposta d'accions. Els objectius estan organitzats en els tres grans àmbits que han estructurat aquest estudi: (1) Els continguts de la docència; (2) La referència i la transmissió de coneixement; i; (3) Estratègies educatives i de participació de l'alumnat.

4.1.2. Recursos complementaris

L'accés a materials, eines i recursos docents resulta clau en els processos d'incorporació de la perspectiva de gènere (Powell i Ah-King, 2013; Rossier et al. 2010; Miroiu, 2011). A la intranet del Departament de Ciències Polítiques i Socials s'ha creat una carpeta específica de materials docents relacionats amb la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència. A més de trobar-hi el present estudi, el professorat podrà accedir a un banc de plans docents organitzats en 11 grans àrees d'estudi. Amb l'objectiu de facilitar la incorporació de noves temàtiques específiques de gènere o de tenir exemples de com el gènere queda transversalitzat en l'estudi dels fenòmens polítics i socials, s'ha realitzat una cerca molt àmplia entre els plans docents d'universitats d'arreu del món,

especialment del món acadèmic anglosaxó. Per a cadascuna de les àrees d'estudi, el professorat trobarà suggerències de temes i la seva corresponent bibliografia, permetent així també la incorporació a la bibliografia dels plans docents de més autores, en la cerca de l'equilibri de gènere en la transferència del coneixement.

Les àrees temàtiques treballades són les següents:

- Política comparada
- Política internacional
- Política Europea
- Sociologia
- Comportament polític
- Polítiques públiques
- Gestió Pública
- Teoria política
- Economia
- Dret
- Història

A més, s'ha fet un recull de diferents bases de dades elaborades per diferents organitzacions internacionals, estatals o catalanes que poden realitzar molt útils per al plantejament d'exercicis, especialment per a les assignatures de metodologia quantitativa, i per proporcionar exemples a classe.

Ni el conjunt d'àrees temàtiques ni de bases de dades constitueixen un recull exhaustiu i tancat. Ans el contrari, qualsevol professor o professora és convidat a ampliar-lo i millorar-lo amb les seves suggerències.

Per últim, en aquesta carpeta es proporciona literatura específica sobre el concepte de gènere, sobre el "gènere" de la Ciència Política i la Sociologia, i sobre com incorporar la perspectiva de gènere a la docència.

4.2. Difusió dels resultats i transferència del coneixement

4.2.1. Presentació dels resultats

Els resultats d'aquest estudi han estat presentats en els següents espais:

1. "Gender mainstreaming a la docència universitària". Experiències d'Innovació Docent: Responsabilitat Social i Aprenentatge Servei a la Universitat. Universitat Pompeu Fabra, 29 de maig de 2014.
2. "Mainstreaming gender into university teaching". ATGENDER Spring Conference, Diputació de Barcelona, Barcelona 25-27 juny.

3. A principis de juny de 2014 es va fer també una primera presentació dels resultats de l'estudi al professorat de l'Àrea de Ciència Política del Departament de CPIS.

4.2.2. Pla de formació

Entenem que per a una bona implementació de la perspectiva de gènere a la docència cal sensibilitzar i formar al professorat, una demanda que ha estat expressada pels mateixos professors i professores. En aquest sentit, s'ha col·laborat amb el CQUID per organitzar diferents cursos i activitats formatives en el curs acadèmic 2014-2015. Les principals activitats planificades són les següents:

- Curs específic de formació al professorat de CPIS (novembre de 2014). En aquest curs es treballaran de manera aplicada els principals conceptes i eines per a la facilitar la incorporació de la perspectiva de gènere en el Grau en Ciències Polítiques. Es discutiran els materials elaborats presentats més amunt.
- Experiències UPF (octubre de 2014). Sessió oberta a tot el professorat de la UPF centrada en la incorporació de la perspectiva de gènere en les assignatures de metodologia quantitativa.
- Mòdul específic del Programa FIDU (desembre de 2014). Preparació d'un mòdul del programa de formació del professorat novell de la UPF sobre la rellevància de la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència i la metodologia per a fer-ho.

4.2.3. Difusió institucional

La realització d'aquest estudi ha resultat clau per identificar com a àmbit de millora redreçar la ceguesa al gènere del Grau en Ciències Polítiques. D'una banda, la incorporació de la perspectiva de gènere s'ha incorporat al pla de millora com un eix estratègic, en el marc de l'informe d'acreditació del Grau presentat a l'ANECA. D'altra banda, en el curs 2014-2015 s'ha començat a ofertar una nova assignatura de temàtica específica de gènere (The Politics of Gender Equality). El compromís institucional per part de la Facultat i el Departament de CPIS resulten claus per al seguiment de la implementació d'aquesta estratègia i per a la seva posterior avaluació d'aquí un parell o tres de cursos acadèmics.

Cal destacar també que, arran de la iniciativa de la Facultat de CPIS, altres facultats han iniciat projectes semblants, amb el suport institucional de la Unitat d'Igualtat de la Universitat (UPF Igualtat). En la convocatòria d'Ajuts PLAQUID de l'any 2013, tres facultats s'han sumat a l'estudi de la incorporació de la perspectiva de gènere en els respectius estudis: Facultat d'Humanitats, Facultat de Comunicació i Facultat de Dret. Aquesta difusió institucional suposa que la meitat de les facultats de la UPF es troben actualment en un procés reflexiu per millorar la qualitat de la seva docència posant en

un lloc central la perspectiva de gènere. Donat que els quatre projectes (finalitzats o en curs) utilitzen la mateixa metodologia, la UPF disposarà a curt termini d'una fotografia molt àmplia del conjunt de la Universitat i anirà complint progressivament amb les disposicions legislatives i recomanacions en la matèria.

5. CONCLUSIONS

Aquest estudi, pioner a la UPF, ha analitzat la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència i, en concret, al Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració. En tant que estudi pioner, assumeix una gran responsabilitat, atès que ofereix un material de referència per tal que altres Graus desenvolupin i millorin aquest mateix projecte dins la Universitat. En el cas del Grau en Ciències Polítiques, a més, aquest estudi ens ha permès assolir tres grans objectius. En primer lloc, ens ha aportat informació bàsica sobre el grau de sensibilitat a les desigualtats de gènere per part del professorat i l'alumnat. En segon lloc, de manera indirecta, l'estudi ha provocat la reflexió del professorat pel que fa a la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere en les seves assignatures i estratègies docents. En tercer lloc, els resultats d'aquest treball s'han utilitzat per a la producció de diferents eines que contribueixin a incorporar la perspectiva de gènere a través dels continguts, competències i metodologies docents, així com a implementar bones pràctiques amb l'objectiu de millorar la visibilitat de les dones en l'àmbit acadèmic.

Fins a quin punt s'ha incorporat la perspectiva de gènere al Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració? Un primer indicador del biaix androcèntric en la transmissió del coneixement en els nostres estudis l'hem trobat als plans docents on el 85 per cent de les referències de la bibliografia recomanada són d'autors homes. Aquesta dada, acompanyat del fet que només el 25 per cent del professorat del grau són dones, reforça la idea que la docència i l'acadèmia representen un món típicament masculí, amb greus conseqüències a nivell simbòlic sobre el conjunt de l'alumnat (vegeu Quadre 1).

Quadre 1. Conseqüències de la transferència coneixement

Impacte simbòlic:

- L'autoritat científica és fonamentalment masculina.
- La sortida professional de recerca i docència acadèmica universitària és més masculina que femenina.

S'atorga menys autoritat científica i a l'aula a les professores, impressió que es reforça davant la segregació vertical i horitzontal:

- Els estereotips de gènere i les qualitats que es relacionen com a pròpies de cada sexe filtren la valoració de les professores.
- La valoració que l'alumnat fa del professorat depèn del que perceben com a socialment prestigiós.

Un altre indicador és l'absència d'epígrafs o temes d'específics de gènere dins dels plans docents (menys del 10 per cent del professorat els inclou), la inexistència d'assignatures que apliquin la perspectiva de gènere de manera transversal com a estratègia explícita i el fet que només hi hagi una única assignatura que treballi de manera específica la temàtica de gènere al curs 2013-14. Les conseqüències del biaix de

gènere en la docència són clares: l'alumnat és molt poc conscient de les desigualtats de gènere, hi ha un excés de confiança en el canvi generacional i els manquen les eines analítiques per poder-ne explicar les seves causes i conseqüències. El biaix en la formació de l'alumnat s'ha detectat a través de diferents indicadors, per exemple, dels seus referents acadèmics. Davant el requeriment d'anomenar tres autors i tres autores treballats al grau, de mitjana, recordaven 2,8 autors enfront de 1,5 autores – en aquesta mitjana també s'inclouen les seves professores (vegeu Quadre 2).

Quadre 2. Conseqüències dels continguts docència

- Molts nois i noies “compren” la fal·làcia de la igualtat o es confia en l'evolució del temps per eliminar les desigualtats.
- No tractar el gènere a la docència incapacita els i les estudiants a reflexionar sobre aquest tema, problematitzar-lo i, per tant, a actuar.
- No tenen eines per identificar i combatre els estereotips.
- Si no es fa visible un problema, no existeix.

D'acord amb les dades d'aquest estudi, la sensibilitat a la incorporació de la perspectiva de gènere encara no és gaire elevada entre el professorat i no s'han desenvolupat, en general, pràctiques per millorar la visibilitat de les dones en l'àmbit acadèmic o per fomentar la participació equilibrada dels i de les estudiants a les aules. També cal destacar la percepció de l'alumnat sobre els estils docents, on també esmenten diferències significatives entre professors i professores atorgant a aquestes últimes menys autoritat. Això provoca, a parer de l'alumnat, una menor assistència a les classes presencials, que es consideren menys importants, i pauses més laxes durant les classes dels cursos que imparteixen les professores. També s'ha de dir que hi ha valors típicament associats a les dones que l'alumnat valora positivament, com ara, la proximitat, l'empatia o la facilitat en el tracte personal (Vegeu Quadre 3).

Quadre 3. Conseqüències de les estratègies educatives

- Les dinàmiques de gènere no es visualitzen.
- Els rols socials es perpetuen a l'aula.

Fins a quin punt el professorat considera rellevant incorporar la perspectiva de gènere al Grau en Ciències Polítiques? Aquesta és una de les preguntes clau que ha adreçat aquest estudi. Òbviament, per assolir l'objectiu d'impulsar la perspectiva del gènere a la docència s'ha de comptar amb la complicitat i voluntat de les parts implicades i, en particular, del professorat i de les persones amb responsabilitats acadèmiques (Facultats i Departaments). A partir de l'enquesta realitzada al professorat, es detecta que només un 20 per cent inclou temes específics de gènere als seus plans docents, planteja seminaris per estudiar aquesta variable o transversalitza el gènere en la seva docència. Tot plegat indica l'existència d'una “ceguesa” important al gènere del professorat. De

fet, el 25 per cent del professorat considera que la infrarepresentació actual de les dones entre el personal docent i investigador respon en gran part a un “efecte generacional”, és a dir, que la situació canviarà de manera natural a mida que les generacions més joves s’incorporin a la universitat, essent del tot innecessàries les accions per la igualtat de gènere. El biaix de gènere en la percepció del professorat i l’alumnat reforcen la importància de la sensibilització i la formació en igualtat de gènere, un aspecte integral de la responsabilitat social de les universitats.

En definitiva, aplicar la perspectiva de gènere a la docència significa treballar conjuntament per reduir i eliminar els biaixos de gènere en el coneixement i en els processos de formació acadèmica en l’àmbit universitari. De manera general, suposa comprometre’ns, tant individualment com col·lectiva, amb la responsabilitat social de les institucions acadèmiques en matèria d’igualtat d’oportunitats entre homes i dones tot treballant per modificar l’aparent neutralitat de les ciències polítiques i socials. Així, doncs, el gènere com a perspectiva i la igualtat com a valor han d’orientar la nostra actuació docent.

6. REFERÈNCIES

- Alonso, Alba i Marta Lois. 2014. *Ciencia Política con Perspectiva de Género*. Madrid: Akal.
- Atchison, Amy L. 2013. “The Practical Process of Gender Mainstreaming in the Political Science Curriculum”. *Politics & Gender* 9 (2): 228-235.
- Carpenter, Charli. 2007. “Introduction”. *International Studies Perspectives* 8 (3): 315–16.
- Cassese, Erin C. i Angela L. Bos. 2013. “A Hidden Curriculum? Examining the Gender Content in Introductory-Level Political Science Textbooks”. *Politics & Gender* 9 (2): 214-223.
- Castells, Carmen (comp.). 1996. *Perspectivas Feministas en Teoría Política*. Barcelona: Paidós.
- Connell, Raewyn W. 2002. *Gender*. Cambridge: Polity Press.
- Consell de Govern de la UPF (2008) *Pla d'Igualtat Isabel de Villena (2008-2010)*. Disponible on-line: <http://www.upf.edu/upfigualtat/plaigualtat/pla-igualtat.pdf>
- Eichler, Margrit (1988). *Nonsexist Researchs Methods. A practical Guide*. Boston, Allen & Unwin.
- Elison, Sonja. 1997. “Integrating Women into the Study of European Politics.” *PS: Political Science & Politics* 30 (2): 202–4.
- González, M. José; Lapuerta, Irene i Quiroga, Àgueda (2007) “*Fins on hem arribat?*” *L'estructura de gènere a la Universitat Pompeu Fabra*. a. Barcelona: Consell Social de la UPF. Informe disponible on-line: http://www.upf.edu/upfigualtat/_pdf/informe_genere_06_vf_diagnosi.pdf
- Gruberg, Martin. 1994. “Incorporating a Women’s Studies Dimension into Mainstream Political Science Courses.” *PS: Political Science & Politics* 27 (4): 717–18.
- Grünberg, Laura. 2011. “From Gender Studies to Gender IN Studies and Beyond”. In Laura Grünberg (ed.), *From Gender Studies to Gender IN Studies. Case Studies on Gender-Inclusive Curriculum in Higher Education*. Bucharest: Unesco – CEPES, pp. 7-15.
- Kantola, Johanna. 2006. “‘Why do all the women disappear?’ Gendering processes in a political science department”. *Gender, Work and Organization* 15 (2): 202-225.
- Kortendiek, Beate. 2011. “Supporting the Bologna Process by Gender Mainstreaming: A Model for the Integration of Gender Studies in Higher Education Curricula”. In Laura Grünberg (ed.), *From Gender Studies to Gender IN Studies. Case Studies on Gender-Inclusive Curriculum in Higher Education*. Bucharest: Unesco – CEPES, pp. 211-228.
- Kramer, Laura, i George T. Martin. 1988. “Mainstreaming Gender: Some Thoughts for the Non-Specialist”. *Teaching Sociology* 16 (2): 133–40.
- Lake, David (2013). “Gender bias in professional networks and citations”. Monkey Cage – The Washington Post, “Gender Gap Symposium”, 4 octubre de 2013.

- Disponible a (accés 15/6/2013): <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2013/10/04/gender-bias-in-professional-networks-and-citations/>
- Lightbody, Pauline; Siann, Gerda i Walsh, David. (1995) *Gendered Career Paths: channeled or chosen? The Role of Advice and Decisions in Secondary Schools*. Glasgow: Caledonian University.
- Lyle-Gonga, Marsha. 2013. "A Critical Analysis of Gender Mainstreaming". *Politics & Gender* 9: 209-213.
- Lledó, Eulàlia (1992). *El sexismo y el androcentismo en la lengua: análisis y propuestas de cambio*. Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Lloyd, Barbara i Duveen, Gerard (1992) *Gender Identities and Education: the impact of starting school*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Lombardo, Emanuela i Mergaertb, Lut (2013) "Gender Mainstreaming and Resistance to Gender Training: A Framework for Studying Implementation", *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 21(4): 296-311.
- Lovenduski, Joni. 1998. "Gendering Research in Political Science". *Annual Review of Political Science* 1: 333-56.
- Maliniak; D., Ryan Powersa and Barbara F. Walter (2013). "The Gender Citation Gap in International Relations". *International Organization* 67 (4): 889-922.
- Mansbridge, Jane (2013). "Explaining the gender gap". Monkey Cage – The Washington Post, "Gender Gap Symposium", 30 de setembre de 2013. Disponible a (accés 15/6/2013): <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2013/09/30/explaining-the-gender-gap/>
- Martin, Lisa (2013). "Student evaluations of teaching are probably biased. Does it matter?". Monkey Cage – The Washington Post, "Gender Gap Symposium", 2 octubre de 2013. Disponible a (accés 15/6/2013): <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2013/10/02/student-evaluations-of-teaching-are-probably-biased-does-it-matter/>
- Matthes, Melissa, 2013. "Conclusion and Rejoinders". *Politics & Gender* 9 (2): 235-238.
- Mertus, Julie. 2007. "Teaching Gender in International Relations." *International Studies Perspectives* 8 (3): 323–25.
- Miroiu, Mihaela. 2011. "Guidelines for Promoting Gender-Inclusive Curriculum in Higher Education". In Laura Grünberg (ed.), *From Gender Studies to Gender IN Studies. Case Studies on Gender-Inclusive Curriculum in Higher Education*. Bucharest: Unesco – CEPES, pp. 229-246.
- Moreno, Amparo. 1986. *El arquetipo viril protagonista de la historia*. Barcelona: Edicions La Sal.
- Powell, Stina; Ah-King, Malin. 2013. A case study of integrating gender perspectives in teaching and in subject content at a natural science university in Sweden. *International Journal of Gender, Science & Technology*, Vol. 5 Issue 1, pp. 52-61.
- Roger, Angela i Duffield, Jill. 2000. 'Factors underlying persistent gendered option choices in school science and technology in Scotland', *Gender and Education*, 12, 367–383.

- Rossier, Annick, Jessica Dehler, Bernadette Charlier and Hélène Füger. 2010. Intégrer la dimension genre dans l'enseignement supérieur : transformation de pratiques au niveau individuel et institutionnel. *Revue internationale de pédagogie de l'enseignement supérieur*, 26(2). mis en ligne le 08 février 2011, consulté le 04 mai 2014. URL: <http://ripes.revues.org/398>
- Sanahuja, Encarna. 2007. "Sexisme" a Encarna Bodelón i Maria de la Fuente (coords.), *Diccionari - Mapa de Recursos Dona i Àmbit Local*, Pub. Electrònica, Projecte CIP, ICPS, Barcelona 2007 <http://www.icps.cat/diccionari.asp>
- Targan, David (ed.) 1996. *Achieving Gender Equity in Science Classrooms: A Guide for Faculty*. Providence: Brown University
- Tolleson-Rinehart, Sue and Susan Carroll. 2006. "Far from Ideal': The Gender Politics of Political Science". *American Political Science Review* 100 (4): 507-513.
- UAB. 2006. *Introducció de la perspectiva de gènere en la docència universitària: Diagnosi de la situació a la UAB*. Observatori per a la Igualtat de la UAB. Accés online (accés 10/06/2013): http://www.uab.cat/Document/418/816/Informe_Perspectiva_Genere_Docencia_UAB.pdf
- Wahlke, John C. 1991. "Liberal Learning and the Political Science Major: A Report to the Profession". *PS: Political Science & Politics* 24 (1): 48-60.
- Waylen, Georgina, Karen Celis, Johanna Kantola i S. Laurel Weldon. 2013. *The Oxford Handbook of Gender and Politics*. New York: Oxford University Press.
- West, Candace, i Zimmerman, Don H. 1987. "Doing Gender", *Gender and Society*, 1: 125-51.

7. APÈNDIX

7.1. Guió semi-estructurat dels grups de discussió amb estudiants

1. Per començar, ens agradaria conèixer la vostra opinió sobre la desigualtat de gènere. Quina és la vostra percepció sobre les desigualtats de gènere que es produeixen actualment, ja sigui en l'àmbit social, econòmic o polític?
2. I en l'àmbit universitari, penseu que actualment existeixen desigualtats de gènere?
3. Al llarg del grau, considereu que heu tingut una proporció semblant de professors i professores?
4. Creieu que professors i professores tenen diferents estils de docència (en la comunicació, en l'èmfasi a certs continguts, en la relació amb els estudiants, etc.)?
5. Considereu que heu llegit més lectures d'autors o d'autores? A què creieu que és degut aquest desequilibri?
6. Quins temes relacionats amb el gènere s'han tractat al llarg del grau, en les assignatures que heu fet fins ara, ja sigui com a tema concret d'una assignatura o incorporat de manera transversal durant el seu desenvolupament?
7. Quan a classe s'analitzen les desigualtats socials, econòmiques o culturals, es té en compte el gènere d'alguna manera?
8. Creieu que és necessari estudiar temes relacionats amb el gènere?
9. Considereu que heu rebut suficient formació sobre temes de gènere?
10. Com us sentiu més còmodes a l'hora del treballar en grup, si són grups mixtes o grups del mateix sexe? Creieu que caldria equilibrar la presència de nois i noies en els grups?
 - a. Creieu que es podrien tenir en compte altres aspectes a l'hora de formar els grups de treball/seminaris?
11. Creieu que el llenguatge que s'utilitza en els materials docents i a classe són neutrals al gènere?
12. Quan escriviu, intenteu fent-ho en llenguatge no-sexista? Us ho heu plantejat? Sabeu que és?
13. Alguna vegada heu considerat que el llenguatge o exemples utilitzats pel professorat eren sexistes? Ho heu compartit amb els vostres companys i companyes? Ho heu comunicat a la Facultat o a alguna altra instància de la universitat?
14. En els debats que es puguin fer a classe magistral o seminaris, algun cop heu observat actituds sexistes o discriminatòries cap a les noies o els nois? Per part de qui, propis companys/es, professorat? Ho heu comunicat a la Facultat o a alguna altra instància de la universitat?
15. Considereu que la participació oral a classe és equilibrada entre els sexes, és a dir, nois i noies participen en una proporció semblant? Creieu que hi ha diferències si són classes magistrals o seminaris?
 - a. Si es considera que hi ha desequilibri, per quins motius creieu que es pot explicar?
 - b. En casos de desequilibri, el professor o la professora tendeix a prendre alguna mesura?
 - i. Considereu que hi ha biaix de gènere en els òrgans de representació dels estudiants a la universitat? (delegats/des, representants dels estudiants en els òrgans de govern / consell d'estudiants / assemblea d'estudiants / associacions o sindicats).
 - ii. Si creieu que hi ha una desproporció important (més nois que noies), per què creieu que passa? En quins espais?
 - iii. En aquelles formes de participació en què s'han d'escollir estudiants i creieu que hi ha diferències de gènere, creieu que es tractaria més d'una qüestió de les dones (es presenten menys) o del conjunt dels estudiants (obtenen menys suport)?
 - iv. Finalment, si participeu en una associació, assemblea o sindicat d'estudiants a la UPF, creieu que s'hi observa alguna desigualtat de gènere en la participació de nois i noies? (ja sigui en la distribució dels càrrecs, en la distribució de les tasques, en la dinàmica de les reunions i/o debats, etc.).

7.2. Qüestionari pels participants en els grups de discussió

1. Edat: _____
2. Sexe
 - Home
 - Dona
3. Quin curs estàs fent actualment del grau de Ciències Polítiques?
 - Segon
 - Tercer
 - Quart
4. Si us plau, esmenta les assignatures optatives del grau de Ciències Polítiques de les quals t'has matriculat fins l'actualitat (*només estudiants de 3er o 4rt curs*):
5. Com avaluaries el teu grau de satisfacció amb els estudis de Ciències Polítiques en una escala del 0 al 10? (marca la casella corresponent)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	NS/NC

6. Com avaluaries la teva predisposició a participar oralment a les classes magistrals?
 - Sempre que vull, ho faig.
 - Participo sovint, encara que no sempre que tinc un comentari o pregunta.
 - Participo poc sovint.
 - Només participo si és obligatori fer-ho.
7. Com avaluaries la teva predisposició a participar oralment a les classes de seminaris?
 - Sempre que vull, ho faig.
 - Participo sovint, encara que no sempre que tinc un comentari o pregunta.
 - Participo poc sovint.
 - Només participo si és obligatori fer-ho.
8. Podries anomenar 3 autors i 3 autores que hàgiu tractat al llarg del grau, en qualsevol assignatura?

AUTOR 1:	AUTORA 1:
AUTOR 2:	AUTORA 2:
AUTOR 3:	AUTORA 3:
9. T'has sentit discriminat/da en alguna ocasió per raó de gènere (pel fet de ser home o dona, o per la teva identitat sexual) a la universitat?
 - No
 - Sí. Per qui? (pot ser multiresposta)
 - Per professorat
 - Per companys/es
 - Pel personal administratiu de la universitat
 - Altres _____
10. Formes part d'alguna(s) associació, assemblea o sindicat d'estudiants a la universitat?
 - No
 - Sí. Quin(s)? _____
11. Ets representant d'estudiants a la UPF?
 - No
 - Sí. De quin tipus?
 - Delegat/da
 - Representant estudiantil al Claustre i/o la Junta de Facultat
 - Altres òrgans? _____

7.3. Enquesta administrada al professorat

V1. Any de naixement: (OBERTA O DESPLEGABLE)

V2. Sexe:

1. Home
2. Dona

V3. Dins del Grau en CPIS, en quina àrea de coneixement s'inscriu la teva docència? (UNA SOLA RESPOSTA):

1. Ciència Política
2. Sociologia
3. Dret
4. Humanitats
5. Economia
6. Altres (QUINA)

V4. La teva jornada laboral a la universitat és...

1. A temps complet
2. A temps parcial

V5. Tens el títol de doctor/a?

1. Sí
2. No

V6. Quin tipus de docència imparteixes al Grau de Ciències Polítiques i Socials?

1. Tant classes magistrals com seminaris
2. Només classes magistrals
3. Només seminaris

Abans de preguntar-te qüestions relacionades amb la docència, voldríem fer-te unes preguntes sobre la inserció professional dels estudiants.

En general, creus que, la situació de les noies graduades és millor, igual o pitjor que la dels nois graduats, en els següents aspectes? (ROTAR)

- V6 Els salaris
V7 Les perspectives de promoció professional
V8 Les oportunitats per trobar una feina
V9 L'accés a llocs de responsabilitat

1. Millor
2. Igual
3. Pitjor
98. NS

V10. Segons l'informe *La universidad española en cifras* (CRUE, 2012), la presència de les dones a la universitat és la següent: grau 53%, màster 55%, doctorat 51%, i professores 37%. Per què creus que actualment hi ha poc més d'un terç de dones entre el professorat? (RESPOSTA OBERTA)

Com creus que es valoren les següents habilitats en el mercat laboral: molt, bastant, poc o gens? (ROTAR)

- V11 Saber treballar en equip
V12 Capacitat d'anàlisi crítica de la informació
V13 Capacitat d'aplicar els coneixements a la pràctica
V14 Una bona comunicació oral
V15 Coneixement de la realitat d'altres països

V16 Una bona comunicació escrita

1. Molt
2. Bastant
3. Poc
3. Gens
98. NS

En el següent bloc de preguntes et demanem que reflexionis sobre diferents qüestions relacionades amb la teva docència. Et recordem que el teu feedback és molt important per poder avaluar el nostre grau i que tota la informació es tractarà de manera anonimitzada i agregada..

V17. Quina creus que, en línies generals, és la situació que es produeix amb més freqüència a les classes magistrals? (NOMÉS A LES PERSONES QUE A V6 HAN CONTESTAT 1 Ó 2) (UNA SOLA RESPOSTA)

1. Les noies participen més.
2. Els nois participen més.
3. Nois i noies participen per igual.
4. No ho sé.

V18. Quina creus que, en línies generals, és la situació que es produeix amb més freqüència a les classes de seminari? (NOMÉS A LES PERSONES QUE A V6 HAN CONTESTAT 1 Ó 3) (UNA SOLA RESPOSTA)

1. Les noies participen més.
2. Els nois participen més.
3. Nois i noies participen per igual.
4. No ho sé.

V19. Tens en compte l'ús d'un llenguatge neutral pel que fa al gènere en les teves explicacions i en els materials escrits? (UNA SOLA RESPOSTA)

1. Sempre, tant en la comunicació oral com en l'escripta.
2. Només en la comunicació escrita (exercicis, materials del curs, etc.).
3. Només en la comunicació oral.
4. No hi he prestat atenció.

V20. Quan en la teva assignatura es realitza un treball en grup, tens en compte o avalues d'alguna manera la distribució equilibrada de la feina entre els integrants del grup?

1. Sí.
2. No

V20a. De quina manera tens en compte o avalues la distribució de la feina entre els integrants del grup? (OBERTA)

Quan incorpores el treball en grup en la teva docència, tens en compte algun dels següents criteris?

V21 Evitar que un grup quedi compost exclusivament per estudiants Erasmus

V22 Buscar l'equilibri de gènere

V23 Facilitar que estudiants dels dobles graus integrin el mateix grup

V24 Facilitar que estudiants que repeteixen l'assignatura integrin el mateix grup

1. Sí
2. No

Fins a quin punt consideres que els següents criteris són importants a l'hora de formar grups de treball?

V25 Evitar que un grup quedi compost exclusivament per estudiants Erasmus

V26 Buscar l'equilibri de gènere

V27 Facilitar que estudiants dels dobles graus integrin el mateix grup

V28 Facilitar que estudiants que repeteixen l'assignatura integrin el mateix grup

Gens 1 2 3 4 Molt

98 No ho sé

V29. Consideres que en la teva docència busques que els estudiants desenvolupin la capacitat d'aplicar coneixements a la pràctica?

1. Sí
2. No
3. No ho sé

V29a. Amb quina metodologia o instruments busques que els estudiants desenvolupin la capacitat d'aplicar coneixements a la pràctica en les classes magistrals? (NOMÉS A LES PERSONES QUE A V6 HAN CONTESTAT 1 Ó 2) (OBERTA)

V29b. De quina manera en el marc de les teves assignatures busques que els estudiants desenvolupin la capacitat d'aplicar coneixements a la pràctica en les classes de seminari? (NOMÉS A LES PERSONES QUE A V6 HAN CONTESTAT 1 Ó 3) (OBERTA)

V30. En quines activitats avaluable(treballs, exercicis de seminari, presentacions a classe, debats, etc.) acostumes a donar *feedback* als estudiants?

1. En les activitats escrites individuals
2. En les activitats escrites en grup
3. En les activitats orals individuals
4. En les activitats orals en grup

V31. Quines regions creus que solen estar més presents en la docència que imparteixes?

1. Europa.
2. Països occidentals.
3. Amèrica Central i del Sud
4. Àsia
5. Orient Mitjà
6. Àfrica

V32. Veus factible ampliar amb temàtiques i exemples de diferents regions del món el contingut de la docència que imparteixes? (ESCALA)

Gens 1 2 3 4 Molt

98 No ho sé

V33. Creus que el pla docent de les teves assignatures pot solapar-se amb alguna altra impartida en el grau, ja sigui obligatòria o optativa?

1. Sí, amb una altra assignatura.
2. Sí, amb més d'una assignatura
3. No, amb cap altra assignatura.
4. No ho sé.

V34. En l'elaboració o actualització dels plans docents de les assignatures que imparteixes durant el curs 2013/2014, has consultat els plans docents d'assignatures relacionades (per temàtica o per progressió) amb les teves?

1. Sí.
2. No.

V35. En l'elaboració o actualització dels plans docents de les assignatures que imparteixes durant el curs 2013/2014, t'has coordinat amb altres docents d'assignatures relacionades (per temàtica o per progressió) amb les teves? (MULTIRESPOSTA)

1. Sí.
2. No.

V36. Quins creus que serien bons instruments de coordinació entre assignatures?

1. La consulta dels plans docents de les altres assignatures publicats online.

2. Accés recíproc a les respectives aules globals.
3. Reunions trimestrals per àrees temàtiques/itineraris.
4. Reunions anuals per àrees temàtiques/itineraris.
5. Reunions trimestrals de tot el professorat que dona classe aquell trimestre.
6. Reunions anuals de tot el professorat del Grau.
7. Altres: QUINS
8. No ho sé.

V37. De la següent llista, selecciona aquelles respostes que siguin d'aplicació a la teva docència (MULTIRESPOSTA, TANTES COM ES VULGUI)

1. Incorporo algun(s) tema(es) en el contingut de l'assignatura directament relacionat(s) amb el gènere.
2. Incorporo algun epígraf o sub-tema en el contingut de l'assignatura directament relacionat amb el gènere.
3. Centro algun dels debats de les sessions de seminari amb aspectes relacionats amb el gènere.
4. Incorporo algun exemple en el desenvolupament d'algun tema.
5. Tracto de manera transversal l'impacte diferenciat del gènere en els diferents temes de l'assignatura.
6. Motivo el pensament no estereotipat d'homes i dones als meus exemples de classe.
7. Equilibro el nombre d'autors i d'autores a la bibliografia del curs.
8. Visibilitzo el nom complet dels autors i de les autores de la bibliografia del curs al pla docent.
9. Intento fomentar la participació equilibrada de nois i noies a classe.
10. Faig explícita una posició crítica en situacions en què s'invisibilitzen o sub-representen les dones en el meu àmbit d'estudi.
11. Cap de les anteriors.

V38. Al llarg de la teva formació, has tingut contacte amb estudis de gènere o temes de gènere en general?

1. Sí
2. No
98. No ho sé

V38a. En quin tipus de formació, has tingut contacte amb estudis de gènere o temes de gènere en general?

1. Llicenciatura
2. Màster
3. Doctorat
4. Altres

V38b. Quina formació has rebut? (NOMÉS PELS QUE RESPONEN ALTRES A V38a) (OBERTA)

La perspectiva de gènere implica aproximar-se a la realitat que estudiem identificant les mirades dels dos gèneres i les seves relacions de desigualtat. Les relacions de poder favorables als homes com a grup social i discriminatòries per a les dones han estat constituïdes socialment i han impregnat la societat, la cultura, la política i l'economia, articulant-se sovint amb altres relacions socials, com les de classe, ètnia, edat o preferència sexual.

V39. Seguint la definició anterior, consideres que actualment estàs aplicant la perspectiva de gènere a la teva docència?

1. Sí.
2. No.
3. No ho sé.

V39a. Veus factible incorporar la perspectiva de gènere a les assignatures que imparteixes? (NOMÉS PELS QUE HAN CONTESTAT 2 O 3 A LA V39)

Gens 1 2 3 4 Molt
98 No ho sé

V40. Fins a quin punt consideres rellevant incorporar la perspectiva de gènere a les assignatures que imparteixes?

Gens 1 2 3 4 Molt 98

No ho sé

V41. T'has informat alguna vegada pel teu compte sobre la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència? (MULTIRESPOSTA)

1. He demanat informació a altres companys/es.
2. He llegit un manual.
3. He buscat informació per internet.
4. M'he informat per altres mitjans
5. No.

V41A. Per quins altres mitjans t'has informat? (NOMÉS PELS QUE HAN RESPOST 4 A ÑA V41) (OBERTA).

V42. Has rebut alguna formació específica sobre la incorporació de la perspectiva de gènere a la docència? (MULTIRESPOSTA)

1. He assistit a un curs específic.
2. He assistit a una taula rodona.
3. Altres.
4. No.

V42a. Quina formació has rebut? (NOMÉS PELS QUE HAN RESPOST 3 A V42) (OBERTA)

V43. Per últim, tens alguna proposta sobre com incorporar la perspectiva de gènere a la docència dins del Grau de Ciències Polítiques? (OBERTA)

Hem arribat al final de l'enquesta. Moltes gràcies per la teva col·laboració.

7.4. Guia docent per l'aplicació de la perspectiva de gènere a la docència – Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració

Objectiu 1. Desenvolupar la competència de gènere de l'alumnat

Descripció:	La diagnosi indica un profund desconeixement del concepte de gènere per part de l'alumnat i es detecten mancances importants a l'hora d'identificar com el gènere estructura les relacions socials, polítiques, econòmiques i familiars. A més, bona part de l'alumnat atribueix les desigualtats entre homes i dones a un fenomen del passat que no es reproduirà entre els seus coetanis, fet que indica la necessitat de fomentar la sensibilitat respecte les desigualtats de gènere actuals i la corresponsabilitat de l'alumnat amb la igualtat de gènere.
Àmbit:	<i>Els continguts de la docència</i>
Acció:	<ol style="list-style-type: none">Fer ús del concepte gènere com a categoria d'anàlisi política i social.Incorporar les aportacions de les dones i del moviment organitzat de dones tot valorant les contribucions del feminisme a nivell teòric, metodològic, epistemològic i empíric.Presentar de manera explícita la igualtat de gènere com un principi general de la docència.Estimular el pensament crític de l'alumnat en relació a les desigualtats de gènere.Incentivar la reflexió a l'aula sobre les actituds de l'alumnat en relació a la igualtat de gènere i els conceptes de feminitat/masculinitat.

Objectiu 2. Incloure la perspectiva de gènere dels fenòmens estudiats

Descripció:	La diagnosi posa de manifest que l'alumnat no és capaç de distingir les diferències de gènere en els diferents fenòmens estudiats ni les formes a través de les quals es produeixen i reproduïxen les desigualtats entre dones i homes. L'anàlisi del gènere ens ajuda a entendre les relacions de poder entre els sexes, en general favorables als homes, en tant que grup social, i discriminatòries per a les dones. Per tant, millora la comprensió dels fenòmens polítics i socials.
Àmbit:	<i>Els continguts de la docència</i>
Accions:	<ol style="list-style-type: none">Incorporar en les temàtiques del PDA sub-apartats i exemples que permetin identificar les diferències de gènere i les conseqüències de gènere de determinades accions o polítiques.Evitar la insensibilitat respecte el gènere (un mateix problema o fenomen pot afectar de manera diferent a dones i homes).Evitar la invisibilitat de les dones (quan es parla de grups, cultures o pobles cal incloure els protagonistes masculins i els femenins, ja siguin agents individuals o col·lectius).Evitar la sobregeneralització (si el discurs s'aplica a homes i dones cal parlar dels dos sexes perquè ambdós són subjectes sociohistòrics).Integrar la interseccionalitat (com les desigualtats de gènere sovint es reforcen amb altres eixos de desigualtat i discriminació com la classe social, l'etnicitat, la diversitat funcional, l'edat o l'orientació sexual).

Objectiu 3. Donar visibilitat a la producció científica de les dones

Descripció:	La diagnosi ha demostrat que l'alumnat desconeix l'aportació de les dones a les diferents matèries d'estudi, les bibliografies contenen un fort biaix de gènere i la identificació de les autores és molt difícil atès que moltes referències només inclouen les inicials del nom.
Àmbit:	<i>La referència i la transmissió de coneixement</i>
Acció:	<ol style="list-style-type: none">Incloure el nom i el cognom de les persones citades.Revisar les referències bibliogràfiques i incorporar més autores fins assolir una major representació (idealment un 33% en el curs 2014/15 i un 50% en el curs 2016/17).Garantir una representació suficient d'autores a les lectures obligatòries (idealment un 330% en el curs 2014/15 i un 50% en el curs 2016/17).

Objectiu 4. Combatre els estereotips de gènere en la producció científica

Descripció:	Les estadístiques indiquen que les dones només representen un terç del professorat docent i investigador a la majoria de les universitats públiques catalanes i espanyoles. A aquest indicador s'afegeix un biaix important en les temàtiques d'estudi segons gènere. Així, gran part del professorat femení concentra llur recerca en temes de desigualtat de gènere, família i cura, mentre que el professorat masculí acapara altres àrees temàtiques més típicament masculines, reproduint d'aquesta manera els estereotips de gènere en l'àmbit acadèmic.
Àmbit:	<i>La referència i la transmissió de coneixement</i>
Acció:	<ol style="list-style-type: none">Incentivar una assignació de tasques i temes de recerca que trenqui amb els estereotips de gènere imperants actualment a les ciències socials. Un àmbit ideal per posar en pràctica aquesta acció és als seminaris, on es poden assignar rols i àmbits d'estudi específics que trenquin aquests estereotips tant a nois com a noies.Evitar derivar els treballs fi de grau o de màster que planteja l'alumnat en temàtiques de gènere a les professores especialitzades. Dins les nostres àrees de coneixement, cadascú de nosaltres hauria de ser capaç de supervisar aquests treballs partint dels coneixements generals.

Objectiu 5. Utilitzar un llenguatge inclusiu en la docència i els seus continguts

Descripció:	La diagnosi ha demostrat l'excessiu protagonisme dels homes com a actors principals en la producció científica així com un desconeixement sobre com el llenguatge estereotipat impacta en la perpetuació dels rols de gènere. Per tant, es detecta la necessitat de realitzar una transferència no sexista del coneixement i evidenciar que les dones també són agents actius i receptors de coneixement en igualtat de condicions amb els homes.
Àmbit:	<i>Estratègies educatives i de participació de l'alumnat</i>
Acció:	<ol style="list-style-type: none">Revisar el PDA i incorporar les formes neutres dels substantius referits a persones (el professorat, l'alumnat, la ciutadania, la comunitat científica...) i, si no és possible, la forma femenina i masculina a la vegada, com ara, les dones i els homes.Donar visibilitat a les dones com a subjectes sociohistòrics mitjançant el llenguatge – fent esment al subjecte dona o dones.Evitar, mitjançant el llenguatge o els materials utilitzats, els estereotips de gènere associats a determinats càrrecs o professions.En la correcció dels treballs (en particular, els escrits), prestar atenció a l'ús del llenguatge i realitzar les correccions pertinents.Avaluar amb punts extra la incorporació de la perspectiva de gènere en els treballs de l'alumnat per estimular una major sensibilització.

Objectiu 6. Assolir una participació equilibrada de gènere a les aules

Descripció:	La diagnosi ha identificat diversos biaixos de gènere en la participació a l'aula de l'alumnat (els nois tendeixen a ser més participatius, més assertius, més ràpids i, a l'hora, tendeixen a interrompre amb més freqüència les seves companyes). Aquesta evidència és particularment destacada en els dos primers anys del grau. Resulta necessari doncs, incorporar mètodes que incentivin la participació equilibrada de l'alumnat.
Àmbit:	<i>Estratègies educatives i de participació de l'alumnat</i>
Accions:	<ol style="list-style-type: none">Observar la pautes de participació i fomentar una participació equilibrada de nois i noies (donar temps de resposta a les preguntes formulades; adreçar-nos a noies i nois per igual, iniciar un debat que faci posicionar tot alumnat; evitar premiar les respostes més ràpides i/o assertives, etc.).Assegurar-se de valorar per igual, mostrar la mateixa receptivitat i constructivitat en el <i>feedback</i> amb les contribucions de noies i nois.En les tasques en grup, fomentar que els i les estudiants adoptin rols i funcions no estereotipades, p.ex. assegurar la presència de noies i nois en l'exposició dels treballs o en els lideratges dels grups de treball.Tenir present, en la mesura que sigui possible, la composició paritària dels grups de treball. En particular, evitar que un dels dos sexes es trobi excessivament infrarepresentat.Treballar a classe i/o recordar la importància de la composició paritària dels espais de representació i participació estudiantil a la universitat.